

Birleşmiş Milletler Güney Sudan Barışı Koruma Operasyonu: Mandanın Uygulanmasına UNPOL'un Katkıları

United Nations Mission in South Sudan, UNPOL's Contributions to Mandate Implementation

Salih Turgay^{1*}

^{1*} Dr., Birleşmiş Milletler Güney Sudan Misyonu Polis Danışmanı, Western Equatoria State, South Sudan.

***Sorumlu yazar/**
Corresponding author:
salih_turgay@hotmail.com,
salih.turgay@un.org

Başvuru/Submitted: 14.02.2024
Kabul/Accepted: 07.09.2024

Atıf/Cite as:
Turgay, S. (2025). Birleşmiş Milletler güney Sudan barışı koruma operasyonu: Mandanın uygulanmasına UNPOL'un katkıları, Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 16(1), 110-127.

Öz

Amaç: Birleşmiş Milletler (BM) barışı koruma operasyonlarının rolü ve etkinliği akademik çevrelerde ve politika yapıcılar arasında sürekli olarak tartışma konusu olmaktadır. Çalışmada, Güney Sudan'daki Birleşmiş Milletler Barışı Koruma Operasyonu (UNMISS) ve UNMISS'in barışı korumak için yürüttüğü faaliyetler ele alınmıştır. Çalışmanın temel amacı Güney Sudan'daki barışı koruma operasyonunda UNMISS'in mandasında belirtilen hedeflere ulaşıp ulaşılmadığı ve UNMISS'in önemli bir bileşeni olan Birleşmiş Milletler Polisi'nin (UNPOL) mandanın uygulanmasına etki ve katkılarını ortaya koymaktır.

Yöntem: Çalışmanın yöntemi nitel ve nicel verilerden yararlanılarak UNMISS'in operasyonlarına odaklanan bir vaka analizidir.

Bulgular: Elde edilen bulgulara göre, UNMISS'in sivil halkın korunması konusundaki çabalarını artırması gerekmektedir. Sivil halkın korunması dışındaki diğer sütunlarda UNMISS'in görevini büyük ölçüde başarılı bir şekilde yerine getirdiği ve UNPOL'un bu başarıda belirgin bir etkisinin olduğu söylenebilir.

Sonuç: Sivillerin güvenliğini sağlamak için daha etkili stratejilerin ve operasyonların geliştirilmesi gerekmektedir. Bu anlamda daha geniş bir toplumsal katılım ve güvenlik güçleriyle daha yakın iş birliği, sivil halkı koruma önlemlerinin etkinliğini artırabilir. Ayrıca, UNMISS'in sivil halka erişimi artırmak ve hızlı müdahale yeteneklerini güçlendirmek için operasyonel kapasitesini iyileştirmesi gerekmektedir. Bu tedbirler, UNMISS'in sivil halkın korunması sütununda daha fazla başarı elde etmesine ve Güney Sudan'da barış ve istikrarın sağlanması yolunda önemli bir rol oynamasına yardımcı olabilir.

Özgünlük: Türkçe literatürde oldukça bakir olan bu konuya aşamalı bir katkıda bulunmayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Birleşmiş Milletler, UNPOL, Güney Sudan, barışı koruma, UNMISS.

Abstract

Aim: The role and effectiveness of United Nations (UN) peacekeeping operations have remained a subject of ongoing debate in academic circles and among policymakers. This study centers on the United Nations Mission in South Sudan (UNMISS) and its efforts in peacekeeping within the country. The main aim of the study is to determine whether the objectives outlined in the mandate of UNMISS in the peacekeeping operation in South Sudan have been achieved and to demonstrate the impact and contributions of the United Nations Police (UNPOL), a significant component of UNMISS, to the implementation of the mandate.

Method: The method of the study is a case analysis focusing on the operations of UNMISS utilizing both qualitative and quantitative data.

Results: According to the findings obtained, UNMISS needs to increase its efforts in protecting civilian populations. It can be said that UNMISS has largely succeeded in fulfilling its mission in other pillars besides civilian protection, with a significant contribution from UNPOL.

Implications: More effective strategies and operations need to be developed to ensure the security of civilians. In this regard, broader societal engagement and closer collaboration with security forces can enhance the effectiveness of civilian protection measures. Additionally, UNMISS needs to improve its operational capacity to increase access to civilian populations and strengthen its rapid response capabilities. These measures can assist UNMISS in achieving greater success in the pillar of civilian protection and play a significant role in achieving peace and stability in South Sudan.

Originality: The aim is to make a gradual contribution to this topic, which is quite scarce in the Turkish literature.

Key Words: United Nations, UNPOL, South Sudan, Peacekeeping, UNMISS.

Giriş

Birleşmiş Milletler (BM), kuruluşundan bu yana dünya barışını ve uluslararası güvenliği koruma misyonunu üstlenmiş en önemli uluslararası örgüttür. Soğuk Savaş döneminde, bloklar arasındaki güç yarışı ve askeri politikalar, uluslararası güvenliği tehdit eden temel unsurlar olarak öne çıkmakta, devletler arasındaki anlaşmazlıklar veya silahlı çatışmalar, bölgesel veya küresel güvenliği tehdit eden bir duruma dönüştüğünde, çözüm arayışları başlamaktaydı. Bu anlamda BM'nin çözüm arayışlarının bir sonucu olarak ortaya çıkan barışı koruma operasyonları, çeşitli askeri ve politik araçlar içermektedir. Bu operasyonlar, çatışma bölgelerindeki anlaşmazlıkları barışçıl bir şekilde çözmeyi hedeflemekte, bölgesel veya küresel düzeyde güvenliği tehdit eden durumları ele almakta ve sürdürülebilir çözümler geliştirmektedir. BM barışı koruma operasyonları, diplomatik çözümlerle desteklenen askeri müdahale ve sivil yardımın entegre edilmiş bir yaklaşımını benimseyerek, karmaşık krizlere etkili bir şekilde müdahale etmeyi amaçlamaktadır. Uluslararası iş birliği ve koordinasyon ön planda tutularak, kriz bölgelerinde istikrarı sağlama ve insan haklarını koruma çabalarına katkıda bulunmaktadır.

Barışı koruma kavramı, ortaya çıkışından itibaren önemli ölçüde evrim geçirmiştir. 1948 Arap-İsrail Savaşı sonrasında imzalanan ateşkesi izlemek ve sürdürmek amacıyla başlatılan ilk barışı koruma operasyonu ortaya çıkan kavram, döneme özgü şartlar ve çatışmaların karmaşıklığına göre şekillenmiş ve günümüze kadar sürmüştür. Barışı koruma operasyonlarının geçirdiği evrimi Doyle ve Sambanis (2011) üç nesil olarak nitelendirmektedir. İlk nesil barışı koruma operasyonları, geleneksel operasyonlardan oluşmaktaydı ve Soğuk Savaş döneminde devletler arası çatışmalara yanıt olarak, hafif silahlı kuvvetlerden müteşekkildi. İlk nesil barışı koruma operasyonlarının temel amacı, savaşı taraflar arasında barışçıl çözüm çabalarına uygun bir ortam oluşturmak ve cepheler arasında konuşlanmış bir tampon kuvvet görevlendirmektir. Bu kuvvetler savaşı taraflar arasındaki teması azaltarak, çatışmanın tırmanmasını önlemeyi ve barışın kazara bozulma olasılığını azaltmayı hedeflenmekteydi.

Barışı koruma operasyonlarının ikinci nesli, istikrarlı ve kalıcı bir barışın temellerini oluşturmayı hedefleyen çok boyutlu barışı koruma çabalarını kapsamaktadır. Bu nesilde, taraflar arasında tampon bölge oluşturma ve ateşkes izleme gibi görevlerin yanı sıra, giderek daha fazla barış inşası ve devlet kurma faaliyetlerini içeren bir konsept geliştirilmiştir. Çok boyutlu barışı koruma operasyonlarıyla güdülen temel amaç, sadece barışı ve güvenliği sağlamakla kalmayıp aynı zamanda siyasi süreci kolaylaştırmak, sivilleri korumak, eski savaşçıların silahsızlandırılması, demobilizasyonu ve yeniden entegrasyonuna yardımcı olmaktır. Ayrıca seçimlerin düzenlenmesini desteklemek, insan haklarını korumak ve teşvik etmek, hukukun üstünlüğünü yeniden tesis etme gibi birçok sorumluluğu üstlenmekteydi. Bu görevlerin yanı sıra polis eğitimi, kurumların yeniden inşası, insani yardım çabalarının kolaylaştırılması, güvenlik sektörünün reformu gibi alanlar da çok boyutlu barışı koruma operasyonlarının kapsama alanına girmektedir (Osmançavuşoğlu, 2000, s. 3).

Barışı koruma operasyonlarının üçüncü ve son neslinde, gerekirse zorla barışı sağlamak amacıyla, silahlı kuvvet kullanımını da içeren zorlayıcı tedbirler uygulanmaktadır. Bu tür operasyonlar, çatışan tarafların onayı olmaksızın düzenin sağlanmasını ve taraflardan birinin anlaşmadan çekilmesi durumunda, barış anlaşmasının uygulanması için güç kullanımı da dahil olmak üzere gerekli tüm tedbirlerin alınmasını kapsamaktadır. Üçüncü nesil operasyonlar genellikle geniş çaplı insan güvenliği ve sivillerin korunmasına odaklanmaktadır (Doyle ve Sambanis, 2011, s. 135).

1948 yılından günümüze kadar BM'nin barışı koruma operasyonlarının ağırlık olarak ikincil nesil, başka bir ifade ile çok boyutlu özellikler taşıdığı söylenebilir. Zira barışı koruma operasyonlarında sivillerin korunması, polis ve adalet hizmetlerinin yeniden kurulması ve devlet inşası çok boyutlu barışı koruma operasyonlarının öncelikli hedefidir. Bu bağlamda BM, polis ve adalet hizmetlerinin yeniden kurulması için polisiye tedbirlere daha fazla ihtiyaç duymuş ve

UNPOL, BM barışı koruma operasyonlarının giderek merkezi bir taşıyıcısı haline gelmiştir (Hagan ve Rauch, 2016, s. 5). BM'nin resmi belgelerine göre günümüzde UNPOL, sivillerin korunması, toplum destekli polislik ve ev sahibi ülke polisinin kapasitesinin geliştirilmesi olmak üzere üç temel işlevi yerine getirmektedir (United Nations, How We Do UN Policing, 2023).

BM barışı koruma operasyonları, uluslararası çatışma yönetiminde hayati bir rol oynamakta olup, etkinlikleri oldukça tartışmalı bir konudur. Bu nedenle, barışı koruma operasyonlarının rolü ve etkinliği akademik çevrelerde ve politika yapıcılar arasında sürekli tartışılmaktadır. Bu çalışmada, Güney Sudan'daki Birleşmiş Milletler Misyonu (UNMISS) incelenecektir. Çalışmanın temel amacı, UNMISS'in mandasında belirtilen hedeflere ulaşıp ulaşılmadığını, başka bir ifade ile operasyonun başarı olup olmadığını ve UNMISS'in barışı koruma çabalarına Misyon'un önemli bir bileşeni olan UNPOL'un katkısını değerlendirmektir.

Bu bağlamda çalışma dört ana başlık altında ilerlemektedir. Metodoloji bölümünün ardından gelen birinci başlıkta, BM barışı koruma operasyonlarının ortaya çıkışı ve gelişimi, polis güçlerinin bu operasyonlardaki rolleri ile bu rollerin zaman içindeki değişimi ve gelişimi ele alınmıştır. İkinci başlıkta ise uzun süren iç savaş ve çatışmaların ardından kurulan Güney Sudan incelenmiş; bağımsızlığa giden süreci, güncel politik, ekonomik ve etnik durumu değerlendirilmiştir. Üçüncü ana başlıkta, BM Güney Sudan Misyonu'nun mandası ve hedefleri dört alt başlık halinde incelenmiştir. (1) Sivillerin korunması, (2) insani yardımın ulaştırılmasına uygun koşulların oluşturulması, (3) insan hakları ihlallerini izleme ve (4) yenilenmiş barış anlaşmasının uygulanmasını destekleme şeklinde sıralanan alt başlıklar, araştırma sorularına yanıt bulabilmek amacıyla detaylı olarak ele alınmıştır. Dördüncü ana başlıkta, UNMISS'in Güney Sudan'daki barışı koruma faaliyetleri analiz edilmiş ve bu faaliyetlere UNPOL'un sağladığı katkı üzerinde durulmuştur. Elde edilen bulgulardan yola çıkılarak sonuç bölümünde, Güney Sudan barışı koruma operasyonunda UNMISS'in mandasında belirtilen hedeflere ulaşıp ulaşılmadığı, başka bir ifade ile bu operasyonun ne ölçüde başarılı olduğu noktasında değerlendirmelerde bulunulmuştur.

Metodoloji

Soğuk Savaş'ın sona ermesinin ardından BM'nin barışı koruma operasyonlarının sayısındaki ve kapsamındaki hızlı artış, barışı koruma operasyonlarının etkinliği üzerine yapılan tartışmaları da beraberinde getirmiştir. Ruanda, Srebrenica ve Somali gibi barışı koruma operasyonları sırasında yaşanan toplu katliam ve soykırımlar, bu operasyonların başarısı konusunda uluslararası kamuoyunda büyük bir soru işareti oluşturmıştır. Diğer taraftan bu katliamlar aynı zamanda BM barışı koruma operasyonlarına yönelik akademik ilginin de artmasına neden olmuştur ve birçok akademisyen, barışı koruma operasyonlarının başarısını tanımlamak için çeşitli tanımlar ve kriterler belirlemeye çalışmıştır.

Bu bağlamda, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin (BMGK) misyona verdiği yetki ve görevlerin uygulamasına odaklanan minimalist standartlardan, uluslararası barış ve güvenliğin sağlanmasına katkı gibi maksimalist standartlara kadar geniş bir yelpazede kriterler sıralanmıştır (Howard, 2008; Fortna, 2008).

Akademik literatürde, barışı koruma misyonlarını değerlendirmek için herkesin üzerinde uzlaştığı kesin standartlar bulunmamaktadır. Geleneksel barışı koruma operasyonlarında, barış gücünün genellikle çatışma veya çatışma sonrası durumlarda ilgili ülkeye gönderildiği göz önüne alındığında, bu operasyonların etkinliğini değerlendirmede temel ölçüt şiddetin azaltılması olmuştur. Ancak gittikçe genişleyen çok boyutlu barışı koruma operasyonların faaliyet alanlarının çeşitlenmesinden dolayı etkinliklerinin ölçümü de karmaşılaşmaktadır. Çok boyutlu barışı koruma operasyonları, siyasal sistemin yeniden yapılandırılmasından devletin inşasına kadar çok geniş bir fonksiyon yelpazesi sunmaktadır. Bu nedenle, misyonların etkinliğini ölçmek için bu faaliyetler de göstergelere dahil edilmektedir (Di Salvatore ve Ruggeri, 2017, s. 4).

Virginia Page Fortna, BM barışı koruma operasyonlarının başarısını, barış operasyonlarının varlığının başka bir savaş riskini azaltıp azaltmadığı açısından değerlendirir. Barışı koruma birlikleri görev yaparken barışın süresinin, görev yapmadıkları zamanlara göre daha uzun sürüp sürmediğini sorgulayarak, barışı daha stabil hale getirebilecek nedensel mekanizmaları incelemektedir (Fortna, 2008, s. 89).

Bazı araştırmacılar, başarı ölçütleri arasında seçim yapma zorluğunu çözmeye çalışarak, nicel ölçümleri veya başarı seviyesini nitel tanımlamayla birleştirme yoluna gitmiştir. Bu yöntem, iki farklı şekilde gerçekleştirilebilir. İlk yöntem, Darya Pushkina'nın başarı için belirlediği dört kritere nasıl yaklaştığıyla değerlendirilebilir. Pushkina'ya göre, barışı koruma operasyonlarının başarı kriterleri; ev sahibi ülkede şiddetli çatışmaları sınırlamak, insanların acılarını azaltmak, şiddetin ev sahibi ülke sınırlarının ötesine yayılmasını önlemek ve çatışma çözümünü teşvik etmektir (Pushkina, 2006, s. 141). Diğer taraftan, Lise Morje Howard, barışı koruma operasyonlarının başarısını iki kriter üzerinden ölçmektedir. (1) misyonun mandasının uygulanması ve (2) BM müdahalesinin tamamlanmasının ardından ülkenin durumuna ilişkin daha geniş bir değerlendirmenin yapılması (Howard, 2008, s. 128). İlk yöntemde başarı çeşitli sayısal göstergeler ile ölçülmekteyken, ikincisi nitel bir değerlendirme sunmaktadır. Günümüzde hem misyonların çeşitliliğini hem de fonksiyonları göz önüne alındığında her iki yöntemin birleştirilmiş hali, barış operasyonlarının etkinliğinin ölçülmesinde araştırmacılara daha fazla imkanlar sunmaktadır.

Marjorie Ann Brown ise üç kriter ortaya koymaktadır: (1) Güvenlik Konseyi kararında belirtildiği gibi misyona verilen görevler (mandate) tam olarak yerine getirildi mi? (2) Misyon, temel anlaşmazlıklarının çözümünü sağladı mı? ve (3) misyon'un varlığı, misyonun bulunduğu bölgedeki çatışmayı azaltarak veya ortadan kaldırarak uluslararası barış ve güvenliğin korunmasına katkıda bulundu mu? (Brown, 1993, s.29). Michael Doyle ve Nicholas Sambanis ise barışı koruma misyonlarının etkinliğinin değerlendirilmesinin, (1) görevlerin (mandate) ne kadar uygulandığı ve (2) barışın ne kadar sağlandığına dayalı olması gerektiğini öne sürmektedir (Doyle ve Sambanis, 2011, s. 233).

Bu çalışmanın araştırma yöntemi esas olarak UNMISS'in operasyonlarının başarılı olup olmadığına odaklanan bir vaka analizidir. Gerring, vaka analizini “bir veya birkaç benzer birim sınıfını anlamak amacıyla tek bir birimin derinlemesine incelenmesi” (2004, s. 342) olarak tanımlamaktadır. BM'nin barışı koruma operasyonları bağlamında yapılan vaka analizi, belirli olgular hakkında derinlemesine bilgi sağlar, ancak operasyonlar arasındaki farklılıkları ortadan kaldırmaz. Genellikle, başarısız kabul edilen misyon ve operasyonların başarısızlık nedenlerine ilişkin geniş bir ampirik veri üretme eğilimindedir (Howard, 2008, s. 2).

Sosyal bilimlerde, nitel ve nicel veri toplama yöntemlerinin vaka analizi içinde birlikte kullanılması sıklıkla gözlemlenmektedir. Hem nitel hem de nicel yöntemlerin birlikte kullanılması, vaka analizinin geçerlik ve güvenilirliğini artırır. Bu yaklaşım, farklı veri kaynaklarından elde edilen bilgilerin birbiriyle tutarlılık göstermesini ve bu şekilde sonuçların daha güvenilir hale gelmesini sağlar. Bu nedenle, çalışmanın geçerlik ve güvenilirliğini sağlamak amacıyla farklı kaynaklardan elde edilen veriler analiz edilmiştir.

UNMISS gibi karmaşık ve çok boyutlu bir barışı koruma misyonunun etkinliğini değerlendirmek, genellikle büyük veri analizlerinin sağlayabileceğinden daha fazla ayrıntı gerektirir. Vaka analizi, belirli bir misyonun derinlemesine incelenmesine olanak tanır, böylece hem başarılar hem de başarısızlıklar kapsamlı bir şekilde ele alınabilir. Vaka analizi yöntemi, yalnızca sayısal veriler değil, aynı zamanda misyonun yerel bağlamdaki etkilerini de değerlendirir. Bu, misyonun hedeflerine ulaşip ulaşmadığını daha bütüncül bir perspektiften ele almayı mümkün kılar. Diğer taraftan, UNMISS'i “betimleyici” bir vaka olarak ele alan bu çalışmada, vakadan elde edilen bulguların başka vakalara veya tüm evrene genellenmesi hedeflenmemekte, çalışmanın özgünlüğü korunmaya çalışılmaktadır.

BM barışı koruma operasyonlarının etkinliği ile ilgili çalışmalar yürüten akademisyenlerin ortak kriterler üzerinde fikir birliği içinde oldukları söylenememekle birlikte, hemen hemen bütün akademisyenlerin ana kriterleri arasında BMGK'nin ilgili kararında misyona yüklediği görevin (manda) yerine getirilip getirilmediği hususu yer almaktadır. Dolayısıyla, UNMISS'in barışı koruma çabalarının etkinliğini incelemek amacıyla UNMISS'in mandası dört alt başlık altında sınıflandırılarak, mandada belirtilen hedeflere ulaşılıp ulaşılamadığı ya da ne ölçüde ulaşıldığı ortaya konulmuştur. Aynı zamanda çalışma, mevcut barışı koruma dinamikleri incelenerek birçok bilim adamı tarafından kullanılan teorinin güncelliğini doğrulamayı hedeflemektedir. Zira vaka analizinde kullanılan belirli ölçütler ve kriterler, çalışmanın farklı araştırmacılar tarafından tekrarlandığında benzer sonuçlar elde edilmesini desteklemektedir. Çalışmada, “*Misyon'un belirlediği hedefler nelerdir, başka bir ifade ile misyonun mandası (Mandate) nedir ve misyon, mandasında belirtilen hedeflere ulaşmak için hangi faaliyetleri gerçekleştirmektedir, bu faaliyetler kapsamında UNPOL'un oynadığı rolün etkinlik derecesi nedir?*” sorularına yanıt aranacaktır. Çalışma aynı zamanda Türkçe literatürde oldukça bakir olan bu olguya aşamalı bir katkıda bulunmayı amaçlamaktadır.

Öte yandan barışı koruma operasyonlarının etkinliğini ve başarılı olup olmadığını değerlendirmenin oldukça zor bir konu olduğunu belirtmek gerekir. Zira barışı koruma operasyonlarını bölgesel organizasyonlar ve komşu ülkelerin rolü gibi bir dizi faktör olumlu ya da olumsuz etkileyebilmektedir. Deprem ve su baskınları gibi doğal afetlerin yanı sıra COVID-19 gibi pandemiler de yerel koşulları değiştirebilmektedir.

Barışı Koruma Operasyonlarının Yeni Tarihçesi ve UNPOL'un Katkısı

Soğuk Savaş döneminde BM barışı koruma operasyonları genellikle askeri karaktere sahipti. Bu operasyonların öncelikli hedefi silahlı mücadeleyi sona erdirmek, savaşı gruplar arasında tarafsız bir uluslararası güç yerleştirerek bir tampon bölge oluşturmak ve yeni çatışmaların önüne geçmektir. Ayrıca bu güçler müzakereler için istikrarlı bir politik ortamın oluşturulmasına katkı sağlamak amacıyla faaliyet göstermekteydi (UN Peacekeeping, What is Peacekeeping, 2023). Nitekim ilk BM barışı koruma operasyonu 1948 Arap-İsrail Savaşı sonrasında imzalanan ateşkese izlemek ve sürdürmek amacıyla askeri gözlemcilerinin görevlendirilmesiyle başlamıştı (Aslantaş, 2022, s. 42). 1956 yılında yaşanan Süveyş Krizi sırasında oluşturulan Birleşmiş Milletler Acil Durum Kuvveti (UNEF I) ise BM'nin barışı koruma operasyonlarının kurumsal temellerini atmıştır. Askeri birliklerden oluşan UNEF I güçleri, İngiltere, Fransa ve İsrail birliklerinin Süveyş'ten çekilmesini denetleme ve Sina Yarımadası ile Gazze Şeridi'nde devriye görevini üstlenmekteydi (UN Peacekeeping, 2023a).

Temmuz 1960 ile Haziran 1964 tarihleri arasında faaliyet gösteren BM Kongo Operasyonu (ONUC) ise, yaklaşık 20 bin askeri kuvvetin yanı sıra polis ve sivil bileşenleri de içermesi sebebiyle BM barışı koruma operasyonlarında önemli bir kilometre taşı olarak dikkat çekmektedir. Zira polis, ilk kez BM barışı koruma operasyonlarında görev yapmaya başlamıştır. Başlangıçta Belçika askerlerinin Kongo'dan çekilmesini kolaylaştırmak amacıyla kurulan ONUC'a daha sonra Ganalı ve Nijeryalı polis birlikleri gönderilmiştir. Böylelikle ONUC, hükümetin düzeni ve

güvenliği sağlamasına yardımcı olma, teknik yardım sağlayarak Kongo'nun toprak bütünlüğünü ve siyasi bağımsızlığını koruma, iç savaşın yaşanmasını engelleme gibi yeni görevler ile donatılmıştır (United Nation Police, 2023).

1964 yılında kurulan Birleşmiş Milletler Kıbrıs Barış Gücü'ne (UNFICYP) gönderilen "polis birimi" UNPOL'un evrimindeki bir sonraki aşamayı temsil etmekteydi. BM'nin özel olarak bir UNPOL¹ bileşeni oluşturmasını öngören kararı, yerel Kıbrıs polisini denetlemeyi ve gözetlemeyi amaçlamıştır. UNPOL'un görevleri arasında Rum ve Türk Kıbrıs Polisi arasında irtibat sağlamak, yerel polis devriyelerine eşlik etmek, kontrol noktalarını denetlemek, kayıp kişilerin dosyalarını incelemek ve mülteci yardım çalışmalarına katkıda bulunmaktı (Sismanidis, 1997, s. 2). Süreç içerisinde yeni yetkiler ile donatılan UNFICYP'in günümüzde de misyonuna devam ettiğini belirtmekte fayda vardır.

Soğuk Savaş döneminde barışı koruma görevlerine gönderilen polis gücü, büyük ölçüde ev sahibi ülke polisinin davranışlarını izlemek ve raporlamakla görevliydi. Bununla birlikte, bazı durumlarda gözaltına alma veya alıkoyma yetkisi olmaksızın günlük polis faaliyetlerine destek vererek kamu düzeninin yeniden sağlanmasına da yardımcı olmaktadır. Ayrıca ev sahibi ülke polisinin eğitimi ve gelişimi desteklenmekteydi (Chappell ve Evans, 1997, s. 13-14).

Soğuk Savaş'ın sona ermesinin ardından devletler arası silahlı çatışmalar sayıca azalmış olmasına rağmen devlet içinde yaşanan çatışma ve iç karışıklıkların patlak vermesi, barışı koruma operasyonlarını hem niceliksel hem de niteliksel olarak artırmıştır. Temel amacı ateşkes anlaşmalarını gözlemlemek ve savaşan taraflar arasında bir tampon bölge oluşturmak olan rolü ise, devlet içi savaşları da kapsayacak şekilde genişlemiştir (Lipson, 2007, s. 89).

İç savaş; uluslararası olarak tanınmış bir devletin hükümeti ve ulusal ordusu ile devlete karşı etkili bir direniş sağlayabilen bir veya daha fazla silahlı muhalefet gurubu arasında gerçekleşen silahlı bir çatışma olarak tanımlanmaktadır. İç savaşlar genellikle karmaşık kökenlere sahiptir ve sosyo-ekonomik, ideolojik, etnik veya dini boyutları içerebilir. Devletler arası savaşlara kıyasla iç savaşlar kendi zorlukları ve karmaşıklıkları barındırır. Devletler arası çatışmalarda taraflar ulus devletler olduğu için kolayca tanımlanırken, iç savaşlarda genellikle çatışan taraflar bir dizi karmaşık gruplardan oluşur. Bu gruplar, çoğu kez gayri resmi komuta yapılarına sahiptir ve yerel askeri komutanlar, emir komuta zincirini takip etmeyebilir. Bu tür çatışmaların dinamiklerinde de farklılıklar bulunmaktadır. Devletler arası çatışmalar sıklıkla kesin bir askeri zaferle sona erer ve ardından yeniden yapılandırma sürecine girilirken, iç savaşlar genellikle karmaşık nedenlerden ötürü kırılğan devletlerdeki çatışma döngülerine sıkışıp kalır (Doyle ve Sambanis, 2011, s. 245).

Dolayısıyla yalnızca askeri boyuta odaklanan barışı koruma operasyonları, değişen dinamiklerin meydana okuduğu yeni çatışmalara yanıt vermede yetersiz kalmıştır. Bundan dolayı, Güvenlik Konseyi, Soğuk Savaş sonrası dönemde askeri barış güçlerinin yanı sıra sivillerin korunmasını da kapsayan polis ve sivil unsurlara daha fazla ağırlık veren misyonlar oluşturmaya başlamıştır.

BM polis birimi UNPOL, sivillerin korunması faaliyetleri kapsamında üç önemli görevi üstlenmiştir: (1) diyalog ve katılma, (2) fiziksel koruma ve (3) koruyucu bir ortamın oluşturulması. Diyalog ve katılma; ev sahibi ülke polisi ile iletişim kurarak, sivilleri koruma konusundaki başlıca sorumluluklarını yerine getirmeleri için teşvik etmek, toplum destekli polislik yaklaşımlarını güçlendirmek ve toplumla etkileşimi kolaylaştırmak, insan hakları ihlalleri iddialarını kaydetmek ve ilgili bileşenler ile paylaşmak şeklinde gerçekleşir. Sivillerin korunması, UNPOL dahil tüm misyon bileşenlerinin koordineli bir şekilde çalışmasını gerektirir. Yürütme yetkisine sahip (executive mandate) misyonlarda UNPOL, sivillerin fiziksel tehditlere karşı korunmasından doğrudan sorumludur. Diğer misyonlarda ise, fiziksel şiddet tehdidi altındaki sivillerin korunması için ev sahibi ülke polisine operasyonel destek sağlanır. Koruyucu bir ortamın oluşturulmasına yönelik faaliyetler ise çoğunlukla ev sahibi ülke polisinin temel polislik becerilerinin geliştirilmesi, polis hizmetlerinin hesap verebilirlik ve denetim mekanizmalarının güçlendirilmesi şeklinde gerçekleştirilir (United Nations, Protection of Civilians, 2023).

Toplum destekli polislik bağlamında UNPOL halkın polis ve diğer yasal yürütme organlarına olan güvenini artırmada kilit bir rol oynar. Bu yaklaşım, sadece polis ve toplum arasındaki ilişkiyi güçlendirmekle kalmaz, aynı zamanda kamu düzenini, toplumla iş birliğini, polis ve diğer yürütme organlarının insan haklarını, yaşamı ve mülkiyeti koruma faaliyetlerinin etkinlik ve verimliliğini artırır (United Nations, Community Policing, 2023).

BM barışı koruma operasyonlarında UNPOL'un üstlendiği bir diğer görev, ev sahibi ülke polisinin kapasitesinin geliştirilmesi için polis ve diğer yasa uygulayıcı kurumları yeniden yapılandırmaktır. 2003 yılından bu yana neredeyse bütün barışı koruma operasyonları, polis kapasitesini geliştirme ve reforme etme hedeflerini içermektedir. Dolayısıyla UNPOL'un faaliyetlerinin merkezinde reform ve yeniden yapılanma olduğunu iddia etmek mümkündür. Zira UNPOL, ev sahibi ülke polisinin en yüksek profesyonel standartlarda, duyarlı ve hesap verebilir polis hizmeti sunma yeteneğini geliştirmeye odaklanmaktadır. Polis kapasitesini geliştirme ve reform, polis teşkilatının tüm seviyeleriyle belirli standartlara ulaşması için uzun vadeli bir çaba gerektirir. Bireysel olarak polislerin niteliklerinin geliştirilmesinden, kuruluş içindeki gruplara veya birimlere hatta yasa uygulayıcı tüm kurumlara kadar uzanan bütünlük bir model içerir. Öncelikle UNPOL, polis kapasitesini geliştirme projeleri ile programlarını daha iyi tasarlayıp uygulayabilmesi için ihtiyaç analizi yapar. Malzeme desteği sağlama, eğitim girişimleri, izleme, danışmanlık ve mentorluk, sorumluluk ve

¹ O dönemde UNCIVPOL olarak adlandırılmaktaydı.

denetimi güçlendirme gibi her seviye için yapılan ihtiyaç analizi, ev sahibi ülke polis birimlerinin hangi kapasite geliştirme alanlarına ve eğitim hedeflerini ihtiyaç duyduğunu ortaya koyar (United Nations, Capacity building of host State Police, 2023).

BM barışı koruma operasyonlarının hedeflerine ulaşabilmesi için UNPOL'un yukarıda belirtilen işlevleri yerine getirmesi hayati önem taşımaktadır. UNPOL işlevlerini yerine getirirken belirlenen iş bölümü kapsamında Bireysel Polis Memurları (IPO'lar), Çevik Kuvvet Birimleri (FPU'lar) ve Uzmanlaşmış Polis Ekipleri (SPT'ler) olmak üzere üç farklı ama birbirini tamamlayan alt birimlerden oluşmaktadır.

IPO'lar genellikle ev sahibi ülkenin polis teşkilatı ve yasa uygulayıcı kurumlarının reformunu ve yeniden yapılanmasını destekleme göreviyle görevlendirilir. Bu nedenle, IPO'lar etkili, hesap verebilir ve duyarlı bir polis kurumu oluşturma sürecinde ev sahibi ülkede meslektaşlarına mentorluk, eğitim ve danışmanlık yapma rolünü üstlenir. Polis teşkilatının reforme edilmesi ile ilgili görevler, özellikle çok boyutlu barışı koruma operasyonlarının temel hedefleri arasında yer almaktadır. Dolayısıyla sadece ev sahibi ülke polisinin davranışını izlemek ve raporlamakla sınırlı geleneksel barışı koruma operasyonlarından daha fazla uzmanlık bilgisi ve beceri gerektirir (UN DPKO/DFS, 2014).

FPU'lar, kollektif, hareketli ve kendi kendine yetebilen silahlı polis memurundan oluşmaktadır ve olaylara IPO'lardan daha güçlü bir yanıt verme kapasitesine sahiptir. FPU'lar, genel olarak kamu düzeni yönetiminden sorumlu olup, BM personeli ve misyonlarının güvenliğini sağlama görevini yerine getirir. Ayrıca yüksek risk taşıyan polis operasyonlarına da destek sağlar ve genellikle kapasite geliştirme veya kalkınma görevleriyle doğrudan ilgilenmezler (United Nations Formed Police Unit, 2023).

Son zamanlarda UNPOL'un üçüncü bir kategorisi olan SPT'ler ortaya çıkmıştır. Bu ekipler, belirli bir polislik alanında uzmanlaşmış deneyime ve yeteneklere sahip gruplardır. SPT'ler, barışı koruma operasyonları veya özel politik misyonlarda görev yapmak üzere atanır. Bu ekipler cinsel suçlar, sınır aşan suçlar ve kaçakçılık gibi alanlarda uzman personel grubundan oluşur ve ev sahibi ülkenin polis eğitimi ve kapasite geliştirme gibi projelerinde etkinlik açısından önemli avantajlar sunar. Bununla birlikte, özel hareket birlikleri (SWAT) gibi bazı uzman ekipler, operasyonel görevleri yerine getirmek için de görevlendirilebilir (UN DPKO/DFS, 2014).

Öte yandan Soğuk Savaş sonrası dönemin ardından gerçekleştirilen çok boyutlu barışı koruma operasyonlarındaki polis unsuru niceliksel olarak önemli ölçüde büyümüştür. 1994 yılında, BM barışı koruma operasyonlarına 1677 polis gönderilmişti. Sonraki yıllarda polise olan talep istikrarlı bir şekilde artış kaydetmiş ve 2010 yılına gelindiğinde BM misyonlarına gönderilen polis sayısı 14,699 ile zirveye ulaşmıştır (United Nations, History of the United Nations Police, 2023). 2024 yılı ocak ayı itibarıyla 12 BM barışı koruma operasyonunda görevli 7.777 polis, barışı koruma misyonlarının hedefine ulaşması için görevlerini yerine getirmektedir (United Nations, Peacekeeping Operations, 2024).

İç Savaş ve Çatışma Kıskaçından Doğan Yeni Bir Ülke: Güney Sudan

1955 yılında Sudan'ın bağımsızlığını kazanmasının ardından Sudan'ın bir parçası olarak varlığını sürdüren Güney Sudan, bağımsızlık elde edebilmek için uzun soluklu bir mücadeleye girişmiştir. Kuzey birliklerini Güney'den çıkarabilmek amacıyla isyan başlatan ayrılıkçı güçler sayılarını önemli ölçüde artırmalarına rağmen başarılı olamamış ve isyan bir çıkmaza girmiştir. Her iki taraf da savaştan mutlak bir başarı elde edemeyeceğini anlayınca 1972'de savaşı sona erdirmek için Addis Ababa Anlaşması imzalanmıştır. Bu anlaşma, Güney Sudan Özerk Bölgesini kurarak Güneylilere belli bir derecede özerk olarak hareket etme hakkı tanımıştır. Anlaşmanın ardından taraflar arasında kısa bir barış dönemi yaşanmış, ancak 1979'da Chevron şirketinin Güney'de büyük petrol rezervleri keşfetmesiyle sahadaki dinamikler değişmiştir. Petrol yataklarının çoğu Güney'de bulunsa da işletilmesi ve nakliyesinin büyük bir bölümünü Hartum hükümeti kontrol etmekteydi. Petrol yataklarını denetlemek amacıyla, kuzeyden Güney'e gönderilen askerler bölgedeki istikrarsızlığı daha da artırmaktaydı (Martell, 2019, s. 232).

2000'li yıllara kadar düşük yoğunlukta devam eden çatışmalar, 2001 yılında yeniden şiddetlenmiştir. Öte yandan 11 Eylül terör saldırıları, uluslararası toplumun dikkatinin bölgeye çekilmesine neden olmuş ve Amerika Birleşik Devletleri (ABD), Sudan hükümetinden çatışmaya siyasi bir çözüm bulmasını talep etmiştir. 2005 yılında oluşturulan yoğun diplomatik baskı altında taraflar arasında yeni bir barış anlaşmasına varılmıştır. Anlaşma, her iki tarafın kuvvetlerini geri çekmesini, petrol gelirlerini paylaşmayı ve Güney'in kendi askeri güçlerini kurma hakkını öngörüyordu. En önemlisi, anlaşma Güney'in bağımsızlık konusundaki referandumunun altı yıl sonra, yani 2011'de yapılacağını hüküm altına almaktaydı (Martell, 2019, s. 235).

Barış anlaşmasının hemen ardından anlaşmayı korumak amacıyla BMGK'nin onayıyla Birleşmiş Milletler Sudan Misyonu (UNMIS) kuruldu. Barış anlaşması, Kuzey ve Güney arasındaki çatışmaları sona erdirse de Güney Sudanlı farklı fraksiyonlar arasındaki eski rekabetlere dayalı çatışmaların başlamasını engelleyemedi. Dolayısıyla UNMIS, Kuzey ve Güney arasındaki anlaşmayı korumanın yanı sıra Güney'de yaşanan iç çatışmaları sona erdirmekle de yetkilendirilmiştir.

Ocak 2011'de yapılan bağımsızlık oylamasında seçmenlerin yüzde 99'ü bağımsızlıktan yana oy kullanmış ve yaşanan milyonlarca ölümün ardından 9 Temmuz 2011'de Güney Sudan, dünyanın en genç ülkesi olarak uluslararası

sahnede yerini almıştır (BBC News, 2011). Salva Kiir, devlet başkanlığını üstlenmiş ve Kiir'in eski rakibi Riek Machar ise başkan yardımcısı olmuştur.

Yeni kurulan devletler genellikle ülkeyi kontrol etme konusunda iç mücadelelerle karşılaşır ve Güney Sudan da bundan farklı değildi (Wimmer, 2013). Politik ve askeri gücün paylaşılması konusunda anlaşmazlığa düşen Machar ve Kiir, birbirlerine meydan okumaya başlamış, Güney Sudan'ın en büyük etnik grubu olan Dinkalar Kiir'i desteklerken, ikinci büyük etnik grup Nuer'ler ise Machar'ın etrafında toplanmıştır. Aralık 2013'te, Juba'da Kiir'e bağlı Dinka güçleri ile Machar'a bağlı Nuer güçleri arasında çatışmalar başlamış ve 2015 yılına kadar devam etmiştir. Çatışmalarda yüzlerce kişi hayatını kaybederken, binlercesi de yerlerinden edilmiştir. Can güvenliğinden endişe eden Machar ülkeyi terk etmiş, 2015 yılında uluslararası arabulucuların yardımıyla varılan anlaşma gereği Kiir devlet başkanı, Machar ise başkan yardımcısı olarak yeniden atanmıştır. Ancak Temmuz 2016'ya gelindiğinde başkanlık sarayında hükümet güçleri ile Machar'a bağlı askerler arasında başkent Juba'da çatışmalar yeniden başlamış ve anlaşma işlevini kaybetmiştir. Çatışma, Juba ile sınırlı kalmayarak diğer eyaletlere de hızla yayılmış ve Machar bir kez daha ülkeyi terk etmiştir. Ülkedeki durumun gittikçe kötüleşmesi üzerine taraflar üzerindeki iç ve dış baskılar artırılmış, Kiir ve Machar yeniden müzakere masasına oturarak Eylül 2018'de revize edilmiş barış anlaşmasını imzalamıştır. Salva Kiir devlet başkanı görevine devam ederken, Riek Machar başkan yardımcısı olarak bir kez daha atanmıştır (Martell, 2019, s. 239).

Güney Sudan'ın Güncel Politik, Ekonomik ve Etnik Durumu

Güney Sudan, günümüzde şiddet içeren bir dizi etkenle karşı karşıya kalmaktadır. İç savaşın ardından kalan yüksek düzeyli düşmanlık, siyasi elitler arasındaki iktidar mücadeleleri, sığır hırsızlığı ve toplumsal çatışma geçmişi, kaynak kıtlığı ve hafif silahların yaygın kullanımı, bu etkenler arasında en çok dikkat çekenlerdir. Bu etkenler bir araya geldiğinde, etnik guruplar arasında düşmanlık biriktirmekte ve aşılması zor bir durumu ortaya koymaktadır.

400 binden fazla insanın öldüğü ve milyonlarcasının yerinden edildiği Güney Sudan iç savaşının ardından 2018'de imzalanan yenilenmiş barış anlaşması tam olarak uygulanamasa da halen yürürlükte bulunmaktadır. Devlet Başkanı Salva Kiir ve muhalif lider Riek Machar'ın oluşturduğu birlik hükümeti varlığını sürdürmektedir. Öte yandan bu durum iç savaşı başlatan politik çöküntüden sorumlu olan aynı iki kişinin hala iktidarda olduğu anlamına gelmektedir. Her iki lider de ömrünün büyük bir kısmını silahlı kuvvetlerde geçirmiş ve otoriteyi meşruiyetten ziyade güç ve zor kullanma eğiliminden almaktadır (UNSC, 2021).

Güney Sudan'daki etnik guruplar arasındaki düşmanlık düzeyine önemli ölçüde etki eden bir başka faktör, siyasi elitler arasındaki ulusal iktidar mücadelesidir. Kulang ve diğerlerine göre Kiir ve Machar, etnik gerilimleri siyasi güçlerini pekiştirmek ve sürdürmek için kullanmaktadır. Bu gerilim siyaseti ulusal siyasi elitleri ulusal birleştiriciler olmak yerine, siyasi ömürlerini uzatmak için etnik gerilimleri kullanan figürlere dönüştürmektedir (Kulang vd, 2020, s. 44). Ulusal siyasi elitlerin ulusal birleştiriciler olmak yerine, politik ömürlerini uzatmak amacıyla etnik gerilimleri artırmaya çalışmaları ülke bütünlüğünü tehdit etmekte ve ulus inşa etme sürecini önemli ölçüde yavaşlatmaktadır.

Bağımsızlığını kazandığı 2011 yılından bu yana seçimlerin yapılmadığı Güney Sudan'da halk oylamasıyla seçilmiş bir sivil yönetim oluşmamıştır. Geçici bir anayasa ile yönetilmekte olan ülkede yine geçici bir Ulusal Yasama Meclisi bulunmaktadır. Ekim 2021'de anayasa oluşturma sürecine dair yeni bir tasarı kabul edilmiş olsa da taraflar arasındaki anlaşmazlıklar nedeniyle anayasayı yazacak komisyonu kurma konusunda neredeyse hiçbir ilerleme kaydedilmemiştir. 2024 yılının sonunda yapılması planlanan genel seçimler 2026 yılına ertelenmiştir. Seçimlerin zamanında yapılıp yapılamayacağı, zamanında yapılacak olsa bile seçim güvenliğinin sağlanıp sağlanamayacağına dair kuşklar devam etmektedir. Hatta seçimlerin taraflar arasında yeni bir anlaşmazlık ve çatışmaya sebebiyet verebileceği endişesi hissedilmektedir.

Diğer taraftan Güney Sudan hükümetinin ülkenin topraklarını tam olarak kontrol altında tuttuğu ve vatandaşlarının güvenliğini sağladığı söylenemez. Devlet kurumlarının zayıflığı ve birleşik bir ordunun olmayışı halkın hükümete olan güvenini azaltmakta ve toplumun kendini savunabilmesi için bireysel olarak silahlanmaya yönelmesine neden olmaktadır (Zambakari, 2013, s. 101). Hükümetin güvenlik hizmetini tam olarak sağlayamamasından dolayı birçok topluluk kendi hukuk sistemini ve düzenini kurmakta, bir anlamda yeni bir otorite oluşturmaktadır. Bu durum güvenlik ikilemine yol açarak merkezi hükümet otoritesinin ülke topraklarını tam olarak kontrol etme çabalarını daha da zorlaştırmaktadır.

Güney Sudan'da yaşanan iç savaş sadece binlerce insanın hayatını kaybetmesine yol açmakla kalmamış, aynı zamanda büyük bir ekonomik maliyeti de beraberinde getirmiştir. Kişi başına düşen Gayri Safi Yurtiçi Hasıla 275 ABD dolar ile Güney Sudan, dünyanın en küçük ekonomilerinden birine sahiptir (IMF, 2019). Güney Sudan ekonomisi neredeyse tamamen petrol ihracatına bağımlıdır ve hükümet bütçesinin yüzde 98'i petrol ile finanse edilmektedir (Takpiny, 2021). Ülke, dünya genelinde en zayıf ve en az yetenekli devletlerden biridir ve tüm kalkınma göstergelerinde çok düşük puana sahiptir. 2023 Kırılgan Devletler Endeksine göre Güney Sudan 179 ülke arasında en kırılgan üçüncü ülke konumundadır (Fund for Peace, 2021).

Öte yandan, fiziksel altyapının dünya genelinde en zayıf olduğu ülkelerden biri yine Güney Sudan'dır. Güney Sudan'daki 17.000 km yolun sadece 192 km'si asfalttır (OCHA, 2021a). Bu yolların üçte ikisi yağışlı mevsimde

ulaşılamaz hale gelmektedir. Güney Sudan'da büyük yol ağlarının olmaması nedeniyle ülke içi ulaşım ve ticaret gelişmemiştir. Sahip olunan doğal kaynaklar ile tarım ürünlerinin uluslararası pazarlara erişimi son derece kısıtlıdır. Dünya Bankası verilerine göre, Güney Sudan kişi başına enerji tüketiminde 44 KWh ile dünya genelinde sondan ikinci sıradadır ve nüfusun sadece üçte birinden azı elektriğe erişim sağlamaktadır. Ayrıca, çoğu uzak bölgede mobil ağ (GSM) hizmeti bulunmamaktadır. Güney Sudan'da kamu hizmetleri büyük ölçüde yerine getirilememekte ve genç nüfusun temel eğitime erişimi de oldukça sınırlıdır. Okul, sağlık ocağı, tıbbi malzeme ve gıda gibi temel hizmetler genellikle yabancı yardım kuruluşları tarafından sağlanmaktadır (Jochemsen, 2022, s. 71). UNMISS, UNDP, UNHCR, UNICEF, OCHA, FAO, UNAIDS, UNESCO, UNFPA, UNOPS, UNWOMEN ve WFP gibi birçok BM ajansı ülkede faaliyet göstermektedir. BM'ye bağlı kuruluşların yanı sıra, Güney Sudan'da faaliyet gösteren birçok sivil toplum kuruluşu (STK) da bulunmaktadır. Dünya Bankası'na göre, Güney Sudan yılda 2 milyar doların üzerinde net resmi kalkınma yardımı almaktadır (2021).

Güney Sudan'da bulunan uluslararası aktörlerin çeşitliliği ve faaliyet gösterdikleri farklı operasyonel boyutlar göz önüne alındığında, ulusal kapasite düzeyinin artması beklenmektedir. Ancak yıllar süren yardım ve kapasite geliştirme programlarına rağmen, Güney Sudan devleti kendi kapasitesini sınırlı bir şekilde geliştirebilmiştir. Ulusal kapasitenin beklenen düzeyde geliştirilememesinde devam eden şiddetli çatışma ve aşırı sel gibi doğal felaketlerin yanı sıra ülke içindeki yolsuzluk iddiaları da önemli bir etkidir. Ülke, yüksek düzeyde yolsuzluk ve zayıf kurumlarla mücadele etmektedir (Jochemsen, 2022, s. 76). Dünyadaki 180 ülke ve bölgeyi kamu sektöründeki yolsuzluk algı düzeyine göre sıralayan Yolsuzluk Algı Endeksi'nde Güney Sudan, 180 ülke arasında sondan üçüncü sırada yer almaktadır (Transparency International, 2022).

Dünyanın en genç ülkesi olan Güney Sudan için başka bir zorluk, ulusal kimliğin henüz benimsenmemiş olması ve Güney Sudan'ın heterojen halkını birleştirecek kolektif bir kimliğin bulunmamasıdır (Kulang vd, 2020, s. 43). Dinka (%36) ve Nuer (%16) lerin en büyük etnik gurup olduğu ülkede (T.C. Dışişleri Bakanlığı, 2023) 60'tan fazla etnik grup bulunmakta ve nüfusun önemli bir bölümü sadece kendi yerel dilinde iletişim kurabilmektedir. Bu da toplumun birbiriyle iletişim kurmasını zorlaştırma ve kolektif kimliğin oluşturulması çabalarını güçleştirmektedir. Bağımsızlığın ardından İngilizcenin resmi dil olarak ilan edildiği Güney Sudan, dünyanın en düşük okur yazarlık oranlarından birine sahiptir ve halkın yalnızca yüzde otuz beşi okuma yazma bilmektedir (UNESCO, 2023). Güney Sudan'da farklı etnik topluluklar arasındaki rekabet, Sudan Halk Kurtuluş Hareketi'nin (SPLA) 1991'de etnik çizgiler temelinde bölünmesiyle daha da yoğunlaşmıştır. Aşırı şiddet eylemleri, etnik gruplar arasındaki düşmanlık seviyesini hızla artırmış, taraflar arasında yaşanan güven bunalımı, devlet kurumları ve ordunun kurumsallaşmasını geciktirirken ulus bilincinin oluşmasını da engellemiştir.

BM Güney Sudan Misyonu: Manda ve Hedefler

8 Temmuz 2011 tarihinde BMGK, Güney Sudan'da barışı ve güvenliği sağlamak amacıyla 1996 sayılı kararıyla Birleşmiş Milletler Misyonu kurulması kararı almış (BMGK, 2011), Güvenlik Konseyi'nin kararının hemen ardından Güney Sudan bağımsızlığını ilan etmiştir. Güney Sudan'ın bağımsız bir devlet olması, devlet kurumlarının işlevlerini kusursuz olarak yerine getirdiği anlamına gelmemekteydi. Zira Kuzey ile uzun soluklu mücadelenin yanı sıra, düşük yoğunluklu devam eden iç çatışmalar ülkenin alt yapısını büyük ölçüde çökertmiş, kapasite eksikliği ve tecrübe yetersizliği hemen hemen her alanda yönetim zafiyetine yol açmıştır. Dolayısıyla UNMISS, barışı ve güvenliği sağlamanın yanı sıra hükümetin ülkeyi etkili ve demokratik bir şekilde yönetebilmesi için devlet kapasitesini geliştirmeyi de amaçlamaktaydı.

Liderlik bakımından UNMISS, BM Genel Sekreterinin özel temsilcisi tarafından yönetilmektedir. Bu temsilci, iki yardımcı ile barışı koruma kuvveti komutanı ve polis komiseri tarafından desteklenmektedir (UNMISS, 2023). UNMISS'in genel merkezi başkent Juba'da yer almakla birlikte ülkenin on eyaletinde bölgesel ofisler bulunmaktadır. BM verilerine göre UNMISS, 13,221 askeri personel, 2,268 sivil personel, 200 uzman, 1,468 polis, 389 yerel sivil personel ile 400 BM gönüllüsü olmak üzere toplam 17.954 personeli bünyesinde barındırmaktadır (UN Peacekeeping, 2023b).

BMGK, Güney Sudan'daki durumun uluslararası barış ve güvenliğe tehdit oluşturmaya devam ettiğini belirterek, 1996 sayılı kararıyla UNMISS'i aşağıdaki görevleri yerine getirmek ile yetkilendirmiştir (BMGK, 2011).

a) Barışın güçlendirilmesini desteklemek ve böylece uzun vadeli devlet kurma ve ekonomik gelişmeyi teşvik etmek. Bunun için; (1) siyasi geçiş ve yönetim konusunda tavsiyelerde bulunan iyi niyet çalışmaları yürütmek ve (2) politik sürece halkın katılımını teşvik etmek, (3) kapsayıcı bir anayasa süreci hazırlamak ve anayasa seçimleri düzenlemek.

b) Güney Sudan Hükümeti'ne çatışma önleme ve çözümü ile sivillerin korunması konularında destek sağlamak. Bunun için; (1) çatışmanın öngörülmesini, önlenmesini, hafifletilmesini ve çözülmesini kolaylaştırmak, (2) erken uyarı kapasitesinin oluşturulması sağlamak, (3) insan hakları ihlallerini izlemek ve raporlamak, (4) hükümete insan ve mülteci hukukuna uygun danışmanlık yapmak, (5) hükümetin güvenlik sağlayamadığı yüksek riskli bölgelerde aktif olarak

konuslanma ve devriyelerle şiddeti caydırmak ve (6) Birleşmiş Milletler ve insani yardım personelinin güvenliğini sağlamak.

c) Devlet kapasitesini geliştirmek, hukukun üstünlüğünü kurmak ve adalet sektörünü güçlendirmek. Bunun için; (1) güvenlik sektörü reformu için stratejiler geliştirmek, (2) ulusal silahsızlanma, demobilizasyon ve yeniden bütünleşmeyi uygulamak, (3) polis hizmetlerini güçlendirmek, (4) askeri adalet sistemini geliştirmek, (5) çocuklar için koruyucu bir ortam sağlamak ve (6) mayın temizleme faaliyetlerini desteklemek.

b ve c maddelerinde belirtildiği üzere, UNMISS'in görevleri arasında Güney Sudan devletinin kapasitesinin geliştirilmesi, güvenlik güçlerinin reforme edildiği, insan haklarına saygılı ve hukukun üstünlüğünün egemen olduğu demokratik bir hükümet sisteminin kurulması bulunmaktadır. Sürdürülebilir bir hükümet sisteminin inşa edilebilmesi için güvenlik güçlerinin reforme edilmesi, polis ve diğer kolluk güçlerinin kapasitesinin iyileştirilmesi, işleyen bir adalet mekanizmasının kurulması hayati öneme sahiptir. Öte yandan ülkede yaşanan iç çatışma ve buna bağlı olarak ortaya çıkan güvenlik zafiyeti, etnik gurupların kendi güvenliklerini sağlama yoluna gitmelerine yol açmıştır. Ülkede çatışmalar sona ermiş olsa da etnik guruplar arasında geçmişte yaşanan çatışmalar, tarafların birbirlerine güven duymalarının önündeki en büyük engel olarak mevcudiyetini korumaktadır. Dolayısıyla silahların toplanması ve silahlı gurupların kontrol altına alınmaları hem merkezi hükümetin hem de UNMISS'in öncelikli hedefleri arasında yer almaktadır. Zira merkezi hükümetin ülkenin tamamında otorite tesis etmesi ve güvenlik hizmeti sunabilmesinde silahsızlanma kolaylaştırıcı bir rol oynayacaktır.

Diğer taraftan önceki bölümde ifade edildiği üzere 15 Aralık 2013'te Güney Sudan'ın başkenti Juba'da başlayan siyasi kriz ve çatışmalar ülkenin dört bir yanına yayılmış ve Güney Sudan iç savaşı başlamıştır. Savaşın başlamasından kısa bir süre sonra BMGK, 2132 sayılı kararı kabul ederek UNMISS'in görev ve yetkilerini gözden geçirmek durumunda kalmıştır. İç savaş sırasında binlerce sivilin hayatını kaybetmesi, UNMISS'in kapasite geliştirme faaliyetlerinden uzaklaşarak, sivillerin korunması gibi barış ve güvenlik alanına odaklı bir dizi faaliyet içeren yetkiler ile donatılmasını zorunlu kılmıştır. BM Genel Sekreteri, UNMISS'in toplam asker ve polis gücünün geçici olarak artırılmasını talep etmiş, BMGK ise bu talebi kabul etmiştir. Mevcut barışı koruma operasyonlarından yapılan geçici transferlerle asker sayısı 12.500'e, polis bileşeni ise 1.323'e yükseltilmiştir (BMGK, 2013).

Mart 2014'te BM Genel Sekreteri BMGK'ya sunmuş olduğu raporda; çatışma devam ettiği sürece temel önceliğin yüz binlerce yerinden edilmiş kişinin, istismar mağdurlarının ve geçim kaynaklarının bozulmasıyla zarar görecektik kişilerin ihtiyaçlarını karşılamak olması gerektiğini ifade etmiştir. Misyon'un odak noktasının barış inşa etme faaliyetlerinden sivilleri koruma, insani yardımı kolaylaştırma, insan haklarına ilişkin izleme ve raporlama, etnik topluluklar arası şiddeti önleme ile değiştirilmesi gerektiğini de belirtilen Genel Sekreter, artırılan asker ve polis güçlerinin görev süresinin en az 12 ay daha uzatılmasını tavsiye etmiştir (BMGS, 2014). Genel Sekreter'in önerileri doğrultusunda Güvenlik Konseyi 2187 sayılı kararıyla UNMISS'i (1) sivillerin korunmasını önceleyen, (2) insan haklarını izleyen, (3) insani yardım ulaştırılmasını kolaylaştıran ve (4) düşmanlıkları sona erdirmek için politik süreci destekleyen bir misyona dönüştürmüştür (BMGK, 2014). Başka bir ifade ile çatışma sürecinde Misyon, tarafsız ve bağımsız bir uluslararası varlık olarak hareket edecek ve öncelik sivillere koruma sağlanmasına verilmiş olacaktır.

2015 yılında çatışmaların sona ermesinin ardından imzalanan barış anlaşması oldukça hassas bir denge üzerinde bulunmaktaydı ve her an işlevsiz hale gelme riskiyle karşı karşıyaydı. Dolayısıyla BMGK, barış anlaşmasının uygulanmasını desteklemek amacıyla UNMISS'i yetkilendirmiştir (BMGK, 2015). Ancak UNMISS'in çabaları da sonuçsuz kalmış ve bir yıl sonra barış anlaşması çökmüştür. Güvenlik durumunun kötüleşmeye başlaması ve sivillerin koruma alanlarına yönelik saldırıların artış kaydetmesi, UNMISS'in kapasitesinin ve etkinliğinin sorgulanmasına neden olmuştur. Dolayısıyla askeri birlik sayısı 17.000'e çıkarılmış ve BMGK, Genel Sekreter'den kuvvet sayısının artırılmasını hızlandırmak için gerekli adımları atmasını talep etmiştir (BMGK, 2016). 2018 yılında yenilenen barış anlaşması, UNMISS'in bir kez daha taraflar arasında güven artırıcı rol oynamasının kapısını aralamıştır. Nihayetinde ateşkesi izleme ve yenilenen barış anlaşmasının uygulanmasını destekleme görevleri de UNMISS'in görev alanına dahil edilmiştir (BMGK, 2019).

Güney Sudan'daki güvenlik koşullarına bağlı olarak UNMISS'in mandası ve hedefleri 2023 yılında yeniden düzenlenmiştir. 15 Mart 2023 tarihinde toplanan BMGK, Güney Sudan'daki durumun uluslararası barış ve güvenliğe tehdit oluşturmaya devam ettiğini bir kez daha belirterek 2677 Sayılı Karar ile UNMISS'in mandasında değişikliğe gitmiştir. İç savaşa dönüşü önlemek, kalıcı bir barış inşa etmek, kapsayıcı, sorumlu yönetimi desteklemek ve yenilenmiş barış anlaşmasına uygun olarak özgür, adil ve barışçıl seçimleri desteklemek için çaba göstermenin belirtildiği kararda UNMISS'in mandası dört ana sütun üzerine oturtulmuştur. (1) Sivillerin korunması, (2) insani yardımın ulaştırılması için uygun koşulların oluşturulması, (3) insan hakları ihlallerini izleme, araştırma ve raporlama ve (4) yenilenmiş barış anlaşmasının uygulanmasını destekleme (BMGK, 2023).

Sivillerin Korunması

UNMISS'in mevcut görevleri arasında belirlenen en öncelikli alan, sivillerin korunmasıdır. Bu görev, şiddetin 2013 ve 2014'te tırmadığı, yüz binlerce kişinin UNMISS üslerine sığındığı dönemde daha da önem kazanmıştır.

UNMISS üsleri o dönemde sivilleri koruma kamplarına (PoC) dönüşmüş ve 200 binden fazla insanı barındırmıştır. Bu kampların binlerce yaşamı kurtardığı ve özellikle Dinka olmayan nüfusa karşı soykırımı önlemiş olabileceği konusunda geniş bir uzlaşa bulunmaktadır (Day vd., 2019, s. 12). UNMISS'in sivilleri korumak için yürüttüğü faaliyetler şu şekilde sıralanabilir; özellikle kadınlar ve çocuklar için özel koruma tedbirleri olarak fiziksel şiddet tehdidi altındaki sivilleri koruma, sivillere karşı şiddeti caydırmak için proaktif olarak konuşlanma ve devriye gezme, PoC içinde güvenliği sağlama, cinsiyet temelli şiddeti önleme, etnik gruplar arası çatışmayı önleme, adalet ve güvenlik sektöründe kapasite oluşturmaya destekleme, yerinden edilmiş kişilerin (IDP) topraklarına güvenli olarak dönüşünü destekleme, sivillere karşı saldırı hazırlığında olan veya gerçekleştiren herhangi bir aktöre karşı hızlı bir şekilde müdahale etme (BMGK, 2023).

UNMISS'in sivilleri koruma görevinin merkezinde PoC'ler bulunmaktadır ve PoC'ler sivilleri korumanın genel olarak en etkili yoludur. UNMISS 2017 yılında Juba, Bentiu, Malakal, Bor, Melut ve Wau'da bulunan PoC'lerde toplam 212,969 sivil ev sahipliği yapmaktaydı (UNMISS Communications & Public Information Office, 2017). UNMISS bünyesinde büyük ölçekteki PoC'ler kurulması, bu misyonu diğer barışı koruma misyonlarından ayıran bir özellik haline getirmektedir. Gerçekten de PoC'lerden uzak bölgeler, misyonun şiddeti caydırmak konusunda zorluk yaşadığı alanlar arasında yer almaktadır. Çünkü PoC'lerin güvenliğini sağlayabilmek için kamp çevresinde asker bulundurma zorunluluğu, uzak bölgelere konuşlandırılacak asker sayısını azaltmaktadır. Bu duruma çözüm bulabilmek amacıyla 2020'nin sonlarına doğru UNMISS, Juba, Wau ve Bor gibi bazı PoC'leri hükümetin kontrolündeki geleneksel IDP kamplarına dönüştürmeye başlamıştır (UNMISS 2020). 2023 yılı itibarıyla Malakal dışındaki diğer PoC'ler IDP kamplarına dönüştürülerek hükümetin kontrolüne devredilmiştir. Böylece UNMISS, nispeten istikrarlı bölgelerdeki birliklerini çatışma olasılığının yoğun olduğu daha uzak bölgelere konuşlandırma fırsatı elde etmiştir. Ayrıca bu durum, UNPOL'un yerel polis güçlerini eğitmek amacıyla kapasite geliştirme faaliyetlerine daha fazla zaman ayırmasına olanak tanımıştır.

UNMISS'in sivilleri koruma görevinin bir diğer parçası, yerinden edilmiş kişilerin güvenli ve gönüllü olarak geri dönüşlerine yardımcı olmaktır. Uzun vadeli hedef ise, büyük ölçekli gönüllü dönüşlerin mümkün olduğu koşulları yaratmak ve nihayetinde IDP'leri kapatmaktır. Potansiyel dönüşlere ilişkin endişeleri belirlemek amacıyla misyon, yerinden edilmiş kişilerle danışma oturumları düzenlemekte, güvenli dönüşlerle ilgili zorlukları ele almak için yerel otoritelerle ve ev sahibi topluluklarla istişareler yürütmektedir. IDP'lerde ikamet eden yerinden edilmiş kişilerin güvenlik endişelerinden ziyade kamplarda sağlanan hizmetlerden faydalanmak amacıyla kampta kalmaya devam ettiklerine ilişkin genel bir kanı bulunmaktadır. Yerinden edilmiş kişilerin IDP'lerde sunulan hizmetlere göç ettikleri bölgelerde de erişebilmeleri amacıyla potansiyel dönüş bölgelerinde alt yapı tesisleri kurulmaktadır (Day vd., 2019, s. 68). Bu tesisler arasında ilkokullar, su kuyuları, pazar yerleri, sağlık ocakları, polis merkezleri ve doğumhaneler yer almaktadır.

Öte yandan Misyon, güvenli geri dönüşler ve yer değiştirmelerle ilgili başa çıkması gereken birkaç ikilem ile karşı karşıyadır. Dinka çoğunluğun bulunduğu bölgelere geri dönmekten korkan birçok Dinka olmayan yerinden edilmiş kişi, hükümetin kendilerine yeterli derecede güvenlik hizmeti sağlayamayacağından endişe etmektedir. Bir başka endişe ise, bu kişilerin göç ettikleri bölgelerdeki evlerinin tahrip edildiği veya mülklerinin başkaları tarafından ele geçirilmiş olabileceğidir. Bu noktada akıllara yerinden edilmiş kişileri etnik çoğunluğun bir parçası oldukları ve bu nedenle kendilerini daha güvende hissedebilecekleri diğer bölgelere taşımak gelmektedir. Ancak bu durum heterojen nüfusun yok olmasına, etnik olarak homojen bölgelerin yaratılmasıyla ülkenin bölünme riskiyle karşı karşıya kalmasına neden olabilir. Zira etnik olarak karışık alanlar yok olursa, Güney Sudan kimliği de muhtemelen zarar görecektir ve gelecekteki çatışmaların tohumları ekilecektir.

İnsani Yardım Ulaştırılması İçin Uygun Koşullar Oluşturmak

UNMISS'in ikinci temel görevi, ihtiyaç sahiplerine insani yardım ulaştırılmasına uygun koşullar oluşturmaktır. Bu görevi yerine getirmek için UNMISS, insani yardım kuruluşlarına ve sivil toplum örgütlerine güvenlik hizmeti sağlamakta ve bu kuruluşların insani yardımları ihtiyaç sahiplerine güvenli bir şekilde ulaştırabilmelerine olanak tanımaktadır.

İnsani yardımın ulaştırılmasını kolaylaştırmak amacıyla UNMISS, Güney Sudan genelinde güvensizliği azaltmaya yönelik stratejiler de izlemektedir. Bu stratejiler arasında ulusal barış sürecini destekleme ve yerel çatışmaların çözümüne destek sağlama gibi faaliyetler yer almaktadır. Bu anlamda UNMISS'in her eyaletin başkentinde bulunan bölge ofisleri, insani yardım ulaştırılmasını kolaylaştırmada oldukça işlevsel bir rol oynamaktadır. Zira Misyonun insani aktörleri korumak için kullanabileceği askeri yeteneklerinin büyük bir kısmı, bu üslerde bulunmaktadır. Bölge ofislerinden uzak, ulaşılması zor bölgelere insani yardımın teslimini mümkün kılmak çoğu zaman oldukça fazla çaba göstermeyi gerektirmektedir. Zira ulaşım olanaklarının kısıtlılığı, yağmurlu mevsimde yolların erişilemez hale gelmesi ve güvenlik endişeleri, bu bölgelere insani yardım ulaştırılmasını güçleştirmektedir. Yardım konvoylarının güvenli olarak konaklayabileceği alanların oldukça sınırlı olması, günler süren yolculukları tehlikeli hale getirebilmektedir. Bu noktada UNMISS'in bölge ofislerinin yanı sıra Yei, Kodok, Pibor, Tambura ve Leer gibi yerlerde

oluşturduğu geçici üsler, insani yardım kuruluşların sivil çalışanları için koruma noktaları olarak kullanılmaktadır. Ayrıca Misyona, ülke çapındaki yol ağının iyileştirilmesi gibi altyapı projelerine katkıda bulunmakta ve insani yardımın daha etkili bir şekilde ulaştırılabilmesi için hava unsurlarını seferber etmektedir.

2020 ve 2021 yıllarında meydana gelen şiddetli sel felaketi, insani yardım ihtiyacını daha da artırmış ve savunmasız nüfus üzerinde ek baskı oluşturmuştur. Dünya Gıda Programı (WFP), sel felaketinden etkilenen kişi sayısını 850 binden fazla olarak tahmin etmiştir (WFP, 2021b). Ajans, Batı Equatoria ve Warrap Eyaleti gibi UNMISS'in erişiminin kısıtlı olduğu birçok bölgeye, güvenlik durumu nedeniyle sınırlı erişim olduğunu, ayrıca hükümet kontrolündeki IDP kamplarındaki WFP depolarının yağmalanması ve WFP personelinin gözaltına alınması gibi vakalar yaşandığını rapor etmiştir (WFP, 2021a). Birleşmiş Milletler İnsani İşler Koordinasyon Ofisi (OCHA), 2021 yılı ağustos ayında meydana gelen sel, şiddet, gıda güvensizliği ve COVID-19'un insanların insani ihtiyaçlarını daha da derinleştirdiğini ifade etmiştir. Jonglei ve Unity eyaletleri başta olmak üzere altı eyalette 380 binden fazla kişinin sel felaketinden etkilendiği tahmin edilmektedir. OCHA, sel felaketinin savunmasız nüfus üzerindeki baskısının yanı sıra, yardım ajanslarının selden etkilenen nüfusa ulaşma yeteneklerini de etkilediğini raporunda bildirmiştir (OCHA, 2021b).

Ancak, bu zorluklara rağmen UNMISS, konvoyları koruma ve ülkenin erişimi zor bölgelerine uçuşlar sağlama yoluyla insani erişimi kolaylaştırmada önemli bir rol oynamaya devam etmektedir. Öte yandan UNMISS insani yardım kuruluşlarının tesisleri ve personeline de koruma sağlamaktadır. Söz gelimi 22 Nisan 2021 tarihinde Güney Sudan'ın Unity eyaletindeki Jam Jang'da bir gösteri sırasında Jam Jang merkezli bir insani yardım kuruluşunun tesislerine saldırı düzenlenmesi sonucunda birkaç personelin yaralanması üzerine UNMISS'e bağlı barışı koruma askerleri hızlı bir şekilde tepki göstererek insani yardım çalışanlarını koruma altına almış ve daha fazla şiddetin yaşanmasını önlemiştir (UNMISS, 2021a).

İnsan Haklarını İzlemek ve Soruşturmak

UNMISS'in dördüncü görevi, insan hakları ihlallerini ve kötüye kullanımlarını izlemek, soruşturmak, doğrulamak ve raporlamak; çatışma temelli cinsel şiddet de dahil olmak üzere uluslararası insancıl hukuk ihlallerini izlemek ve bildirmektir. Bu kapsamda UNMISS, (1) insan hakları ihlallerini izleme ve bildirme, (2) kadın ve çocuklara yönelik hak ihlallerini, özellikle cinsel şiddeti izleme ve bildirme, (3) nefret söylemi ve şiddeti kışkırtmayı izleme ve bildirme ve (4) diğer kuruluşlara insan hakları ihlallerini izleme ve bildirme konusunda destek sağlama görevlerini yerine getirmektedir (BMGK 2023).

UNMISS, Güney Sudan'daki insan hakları ihlallerini önleme konusunda önemli bir rol oynamaktadır ve UNMISS'in insan hakları alanındaki çalışmaları, barış oluşturma alanındaki faaliyetleriyle güçlü bir şekilde bağlantılıdır. Genel Sekreterin periyodik durum raporları ve insan hakları raporları yoluyla Güney Sudan'daki insan hakları ihlalleri ilgili kuruluş ve kamuoyuyla paylaşılmaktadır. Söz konusu raporlarda, genel olarak UNMISS'in Güney Sudan hükümeti ile karmaşık bir ilişkiye sahip olduğu ifade edilmektedir. Zira bu raporlar, hükümeti hem insan haklarını ihlal eden bir yapı olarak adlandırırken, hem de barış anlaşmasının uygulanması için kilit bir ortak olarak tanımlamaktadır. Öte yandan bu raporlar, çatışan tüm tarafların insan hakları ihlallerine yol açan davranışlarda bulunmalarında caydırıcı bir faktör olarak görülmektedir (Day vd., 2019, s. 68). İnsan hakları ihlali raporlarının en önemli caydırıcı yönü, BMGK'nin insan haklarını ihlal edenlere yönelik ambargo kararlarının temelini oluşturduğunu belirtmekte fayda vardır.

Güney Sudan'da cinsel şiddetin savaş aracı olarak kullanılması en ciddi insan hakkı ihlali olarak ön plana çıkmaktadır. Cinsel şiddet aynı zamanda taraflar arasında aşırı düşmanlık seviyesini artırmakta ve kalıcı barış ortamının oluşturulmasını güçleştirmektedir. Dolayısıyla sürdürülebilir bir barışın sağlanabilmesi için cinsel şiddetin de önlenmesi gerekmektedir. Bu sürecin en önemli parçasını, mağdurların koruma altına alındığı ve failerin cezalandırıldığı bir adalet sistemi oluşturmaktadır. Ancak Güney Sudan'da hukukun üstünlüğünü uygulamak için güvenilir ulusal kurumların olmaması, cezasızlığı sona erdirmeyi zorlaştırmaktadır. UNMISS, 2018'den bu yana hükümetle iş birliği yaparak kırsal alanlarda faileri yargılamak için mobil mahkemeler kurulmasını kolaylaştırarak, adalet sektöründe kapasite oluşturma çabalarını desteklemektedir. Ayrıca cinsiyet temelli şiddeti azaltmak amacıyla hem ulusal hem de yerel düzeyde farkındalık eğitimleri düzenlemekte, cinsel şiddet suçlarını soruşturacak kolluk kuvvetlerini eğitmektedir. Toplum destekli polislik kapsamında toplum ile güvenlik kurumları arasında güven inşa edecek faaliyetler yürütmektedir. Toplumun polise olan güveninin artması, cinsel şiddet suçlarını polise bildirerek failerin cezalandırılmasını kolaylaştırmaktadır. UNMISS ayrıca ulusal otoritelere insan hakları ihlallerini soruşturmaları ve tüm faileri sorumlu tutmaları konusunda çağrıda bulunmaktadır.

Yenilenmiş Barış Anlaşmasının Uygulanmasını Desteklemek

2018 yılında yenilenen barış anlaşmasına giden süreç, büyük ölçüde Hükümetler Arası Kalkınma Otoritesi (IGAD)² gibi bölgesel aktörler tarafından yürütülmüştür. IGAD üyelerinin barış anlaşmasını etkili bir şekilde izlemelerini ve denetlemelerini sağlamak amacıyla, anlaşma ile Ortak İzleme ve Değerlendirme Komisyonu (RJMEC) kurulmuştur. RJMEC, barış anlaşmasının uygulanmasını izlemenin yanı sıra, Güney Sudan hükümeti içindeki politik çıkmazları çözmeye göreviyle donatılmıştır ve barış anlaşmasının uygulanmasının ilerlemesi hakkında IGAD Bakanlar Konseyi'ne düzenli olarak raporlar sunmaktadır. Taraflarının ateşkese uymasını izlemek amacıyla IGAD ayrıca Ateşkes ve Geçiş Dönemi Güvenlik Düzenlemeleri İzleme ve Doğrulama Mekanizması (CTSAMVM) adlı bir mekanizma oluşturmuştur. CTSAMVM personeli, ülkenin çatışmadan en çok etkilenen bölgelerinde güvenlik seviyesini ve ateşkese uyum durumlarını izleyerek IGAD bakanlar konseyine ve RJMEC'e rapor sunmaktadır (IGAD, 2018).

UNMISS'in barış anlaşmasının uygulanmasındaki rolü oldukça sınırlıdır çünkü UNMISS anlaşmanın bir garantörü değildir. BMGK tarafından UNMISS'e verilen üçüncü zorunlu görev, barış anlaşmasının uygulanmasını desteklemeye odaklanmaktadır. Bu görev kapsamında UNMISS iyi niyet elçiliğinin kullanılması, tavsiyeler sunma, teknik yardım sağlama ve bölgesel aktörlerle koordinasyon gibi faaliyetler yürütmektedir. Ayrıca taraflara çatışma çözümü ve barış kurma çabalarında yardımcı olma, CTSAMVM ve RJMEC gibi uygulama mekanizmalarını destekleme gibi görevleri de yerine getirmektedir (BMGK 2023).

UNMISS, CTSAMVM veya RJMEC gibi barış anlaşmasının uygulanmasında resmi bir rolü olmamasına rağmen, her iki mekanizmayı güvenlik ve lojistik destek sağlayarak desteklemektedir. Genel merkez ve bölge ofislerinde bu mekanizmaların irtibat noktası oluşturmalarına imkan sağlamakta, ayrıca üs dışına yapılan ziyaretlerde gerekli olması durumunda güvenlik hizmeti sunmaktadır.

UNMISS, Güney Sudan'da Barışı Koruyabilmekte midir? Mandanın Uygulanmasına UNPOL'un Katkıları Bağlamında Bir Değerlendirme

BM barışı koruma operasyonlarının etkinliği ya da başarısını değerlendirmek için literatürde birçok yöntem kullanılmakla birlikte en sık kullanılan yöntemin mandanın uygulanıp uygulanmadığı olduğu çalışmanın metodoloji bölümünde ifade edilmişti. Dolayısıyla UNMISS'in barışı koruma görevini (mandasını) ne ölçüde uyguladığı, başarılı bir BM misyonu olup olmadığı, başarılı ise hangi ölçüde olduğunu analiz edebilmek için mandanın dört ana sütunu ayrı ayrı ele alınacaktır.

BM barışı koruma operasyonlarında sivillerin korunmasının bir gereklilik olarak tanımlanmasından bu yana, sivilleri koruma görevini büyük ölçüde UNPOL yerine getirmektedir. UNPOL, sivil halkın fiziksel korunmasını sağlayan operasyonlar yürütmektedir. BM üslerine, PoC ve LDP kamplarına yakın bölgelere gerçekleştirdiği devriyeler ve toplumla ilişki kurma faaliyetleri ile şiddeti önlemeye çalışmaktadır. Bunun yanı sıra, ulusal güvenlik birimlerine operasyonel ve teknik destek sağlamakta, ulusal güvenlik birimlerinin kapasitesini geliştirecek eğitimler düzenlemektedir. Mandanın uygulanmasına UNPOL'un katkıları değerlendirilirken sivil halkı korumadaki rolü merkezi bir rol oynamaktadır. Dolayısıyla UNPOL'un Güney Sudan'da etkinliğini ölçmek için sivillerin ne ölçüde korunduğuna bakmak yerinde bir yaklaşım olacaktır.

Güney Sudan'da 2013 ve 2014 yıllarında yaşanan şiddetli çatışmalar sivillerin korunmasını en öncelikli konu haline getirmiştir. UNMISS, pek çoğu kadın ve çocuk olmak üzere yüz binlerce insanı barındıran büyük ölçekli PoC'ler kurarak sivilleri korumaya yönelik tedbirler geliştirmiştir. UNMISS'in yakın tehdit altındaki yaşamları koruma konusundaki doğrudan etkisinin açık kanıtı olarak PoC'ler görülebilir. Gerçekten de birçok Güney Sudanlı uzman, özellikle Dinka liderliğindeki SPLA ve diğer grupların saldırılarından kaçan Dinka olmayan topluluklara PoC'lerde sunulan güvenli sığınmanın, toplulukları birbirinden izole etme ve daha yaygın şiddeti önleme konusunda olumlu etkisi olduğunu savunmaktaydı. UNMISS olmasaydı Güney Sudan'da soykırım olabilirdi şeklinde birçok görüş dile getirilmiştir. PoC'ler, sivilleri korumanın yanı sıra savunmasız büyük insan gruplarını bir araya getirerek insani yardım kuruluşlarının topluluklara etkili bir şekilde erişip hizmet verebilmelerini olanaklı hale getirmektedir. Sağlık hizmetleri ve eğitim gibi orta ve uzun vadeli ihtiyaçlara hizmet veren alanlar yaratmaktadır (Day vd., 2019, s. 58).

Diğer taraftan yukarıda ifade edilen koruma ve güvenlik hizmetlerin mevcudiyeti, UNMISS tarafından kurulan PoC'lerin mutlak suretle sivilleri koruduğu anlamına gelmemektedir. Akobo (2013), Bor (2014) ve Malakal'daki (2016) UNMISS PoC'lerine yönelik büyük ölçekli saldırılar, aynı zamanda Juba'daki UNMISS PoC'ye yakın bölgedeki çatışmalar (2016), onlarca sivilin hayatını kaybetmesine ve UNMISS'in sivilleri koruma altına alma kapasitesine sahip olmadığına dair yoğun eleştirilere ve BM'ye duyulan güvenin azalmasına neden olmuştur (Day vd., 2019, s. 59). Yine Malakal PoC içinde Shilluk ve Dinka Kabileleri arasında yükselen tansiyon 17 ve 18 Şubat 2016 tarihlerinde çatışmaya dönüşmüş ve BM raporlarına göre çatışmalarda 25 kişi hayatını kaybederken, toplum liderlerine göre en az 65 kişi

² 1996 yılında Doğu Afrika'da yer alan Cibuti, Eritre, Etiyopya, Kenya, Somali, Sudan ve Uganda (Güney Sudan 2011 yılında üye olmuştur.) tarafından üye ülkelerin kuraklık, diğer doğal ve suni afetler ve bunların sonuçları ile mücadele edilmesindeki çabalarına destek vermek ve yardımcı olmak amacıyla kurulan bölgesel örgüt.

yaşamını yitirmiştir. Çatışmalar esnasında çoğunluğu erkek 108 kişi yaralanmış, onlarca çadır yakılarak kullanılamaz hale getirilmiştir (Sınır Tanımayan Doktorlar, 2016). Temmuz 2016'daki Juba PoC etrafındaki saldırılarla ilgili Bağımsız Komisyonca Hazırlanan Özel Rapor; BM birliklerinin önemli bir görev ihmalinde bulunduğunu ve çatışmalara hazırlıksızlık yakalandığı tespit ederek, eksik komuta zincirine ve belki de en endişe verici şekilde "içe dönük bir duruşa" işaret etmiştir (Independent Special Investigation Report, 2016).

28 Mayıs 2023 tarihinde UNMISS'in kontrolünde bulunan Malakal PoC içerisinde Shilluk ve Nuer Kabileleri arasında su kuyusu anlaşmazlığı nedeniyle patlak veren çatışmalar üç kişinin ölümüne neden olmuştur. Tansiyonun bir türlü düşmediği kampta 8 Haziran 2023'te çatışmalar yeniden alevlenmiş ve yaşanan çatışmalarda en az on yedi sivil hayatını kaybederken onlarca kişi de yaralanmıştır. Çatışmaların ardından can güvenliğinden endişe eden 7 bini aşkın Nuer, PoC'den ayrılmak zorunda kalmıştır (Jubaecho, 2023).

UNMISS'in UNPOL ve askeri birlikleriyle güvenliği sağladığı tek PoC olan Malakal PoC içinde birer hafta arayla meydana gelen çatışma ve sivil kayıplar, UNMISS'in sivillerin korunması görevini etkili olarak yerine getiremediği eleştirilerini beraberinde getirmiştir. 28 Mayıs 2023'te meydana gelen ilk çatışmanın ardından yeterli önlemlerin alınamaması, ikinci çatışmayı kaçınılmaz hale getirmiştir. Daha da önemlisi UNMISS'in can güvenliklerini sağlayamayacağından endişe eden 7 bin Nuer'in kampı terk etmesi, UNMISS'in imajına büyük darbe vurmuştur.

UNMISS'in, sivilleri koruma faaliyetleri sadece PoC ile sınırlı değildir. UNMISS, Güney Sudan genelinde güvensizliği azaltmak için birkaç strateji izlemektedir. Her eyaletin başkentinde bulunan Bölge Ofisleri ve geçici üs bölgelerinden kırsal bölgelere düzenlenen haftalık devriyelerle, bir taraftan güvenlik durumu gözlemlenirken, diğer taraftan çatışma olasılığı olan gruplar için caydırıcı bir güç olma amacı güdülmektedir. Haftalık devriyeler ve geçici üs bölgelerinde yürütülen faaliyetlerin sivillerin korunmasına sağladığı katkı hakkında kesin bir yargıya varmak mümkün değildir. Kasım 2015'te UNMISS, Unity Eyaleti'nin Leer ve Yei ilçelerinde geçici üsler oluşturmuştur. Dolayısıyla bu üslerin incelenmesi, mevcut etki hakkında bazı ip uçları ve üslerin daha fazla genişlemesinin ne tür fırsatlar sunabileceği konusunda bir fikir sağlayabilir. 2016'nın başlarında yapılan bir ankete göre, Leer sakinlerinin yüzde 90'dan fazlası üssün faaliyete geçmesinin ardından güvenliklerinin arttığını, neredeyse yüzde 70'i, gündüzleri tamamen kendini güvende hissettiğini beyan etmiştir. Öte yandan ankete katılanların çoğunluğu, kendilerini güvende hissetmelerinin temel nedeni olarak UNMISS üssünün varlığını düşünmekteydi. Yei sakinlerine göre ise, UNMISS'in üs kurmasıyla birlikte şehirde suç oranları ve saldırılar önemli ölçüde azalmış, ayrıca bu üs gittikçe normalleşen bir şehir hayatının başlamasına kapı aralamıştır (Protection Situation Update, 2016).

İnsani yardımın ulaştırılması için gerekli güvenlik koşullarını sağlama bağlamında UNMISS'in faaliyetleri değerlendirildiğinde, sivillerin korunması görevini yerine getirirken yaşanan zorlukların veya görece başarısızlıkların bu faaliyetlerin icrasında yaşandığını söylemek doğru değildir. UNMISS, Güney Sudan genelinde insani yardım kuruluşlarına güvenlik hizmeti sağlayarak, sivil çalışanların yüksek çatışma bölgelerine erişimini kolaylaştırmaktadır. Ayrıca Misyon, ülke çapındaki yol ağının iyileştirmeleri gibi altyapı projelerine katkıda bulunmakta ve insani yardımın daha verimli bir şekilde teslim edilmesini sağlamak amacıyla hava araçlarını görevlendirmektedir.

UNMISS, özellikle PoC sakinlerine insani yardım ulaştırılmasını desteklemede önemli bir etki yaratmıştır. İnsani yardım faaliyetlerinin iyi bir şekilde koordine edilmesiyle iki yüz bini aşkın kişi, PoC alanlarında insani yardım ve diğer hizmetlere etkili bir şekilde ulaşmıştır (Day vd., 2019, s. 75). PoC alanlarının yanı sıra, UNMISS üsleri de insani yardım faaliyetleri için hayati bir rol oynamaktadır. Birçok insani yardım kuruluşu, daha güvenli olduğundan dolayı hala UNMISS üslerinde veya yakınlarında faaliyet göstermektedir. Leer ve Yei'e kurulan geçici üslerin ardından, neredeyse ulaşılabilir durumda olan yüz binden fazla sivil erişilerek insani yardım ulaştırılmıştır (UN News, 2016).

Son yıllarda UNMISS'in, çatışmada etkilenen bölgelere erişim sağlama konusunda insani yardım kuruluşlarına belirgin bir koruma sağladığını söylemek mümkündür. Örneğin, Batı Equatoria Eyaleti'nde UNMISS, 2017'den bu yana yaklaşık otuz bin risk altındaki kişiye erişimi mümkün kılmak için insani yardım kuruluşlarına eşlik etmiştir. Diğer taraftan UNMISS, insani yardım kuruluşların ülke genelinde koruma taleplerinin neredeyse yüzde yüzünü karşılamıştır (Day vd., 2019, s. 75). 2019-2020 döneminde, askeri birliklerin yanı sıra UNPOL de insani yardım kuruluşlarına 5.649 kilometrelik devriye eskortu sağlayarak ülkenin ulaşılması zor ve tehlikeli bölgelerine ulaşımı mümkün kılmıştır (UNGA, 2020). Dolayısıyla UNMISS'in insani yardımın ulaştırılmasını kolaylaştırma görevini yerine getirme faaliyetlerinde UNPOL kilit bir rol oynamaktadır.

UNMISS'nin insan haklarını izlemek ve soruşturmak ile ilgili üçüncü görevinin temel performans göstergesi "insan hakları ihlallerinin sayısı" olarak belirlemek mümkündür (UNGA, 2020). Ancak bu gösterge Güney Sudan'daki insan hakları durumunu yansıtmak amacıyla mıdır, yoksa UNMISS'in bu tür vakaları belgeleme ve onaylama yeteneğini mi yansıtmaktadır soruları akıllara gelmektedir. Misyonun performans değerlendirmesi, genellikle ikinci soruyu öne çıkarmaktadır. Örneğin, raporlanmış insan hakları ihlallerinin artması, kötüleşen bir insan hakları durumunu değil, misyonun daha etkili bir performans gösterdiği şeklinde yorumlanmaktadır (Day vd., 2019, s. 80).

Uzun yıllar süren iç savaş ve bağımsızlık sürecinin ardından, Güney Sudan'da bir dizi insan hakları zorluğu mevcut olmakla birlikte en önemli insan hakları ihlali, cinsel şiddetin bir savaş aracı olarak kullanılmasıdır. Cinsel şiddet, özellikle Devlet Başkanı Salva Kiir ve Başkan Yardımcısı Riek Macher'e bağlı güçlerin çatıştığı dönemlerde yoğunluk kazanmaktaydı. BM'nin Ocak 2017 tarihli raporu 8-12 Temmuz 2016 tarihleri arasında Juba'da taraflar

arasındaki çatışmalar sırasında ve sonrasında gerçekleşen insan hakları ihlalleri, kötüye kullanımlar ve uluslararası insancıl hukuk ihlalleri hakkında bilgi sağlamaktadır. Bu tarihler arasında çatışan taraflar tarafından işlenen toplam 217 tecavüz vakası rapor edilmiştir. Mağdurların ifadelerine ve tanıkların anlatılarına göre, cinsel şiddetin çoğu SPLA askerleri, polis memurları ve Ulusal Güvenlik Servisi (NSS) üyeleri tarafından gerçekleştirilmiştir (OHCHR, 2017).

2016 yılı genelinde ise UNMISS, 2015'e kıyasla yüzde 32 artışla tecavüz ve cinsel kölelik de dahil olmak üzere toplam 577 çatışma temelli cinsel şiddet vakası belgelemiştir (Amnesty International, 2022). 2017'de UNMISS, devlet başkanı ve başkan yardımcısına bağlı güçler tarafından işlenmiş 196 çatışma temelli cinsel şiddet vakası rapor etmiştir. 2016 yılına göre vakalardaki önemli ölçüdeki düşüş, vakaların azaldığından değil çatışmadan etkilenen bölgelere erişiminin ciddi şekilde kısıtlanmasından kaynaklanmaktadır (OSRSG, 2024). 2020 yılının sonu ile Temmuz 2021 arasında UNMISS, özellikle toplum milisleri ve hükümet güçleri tarafından işlenen toplam 48 çatışma temelli cinsel şiddet olayını belgelemiştir. Cinsel şiddet; tecavüz, toplu tecavüz, zorla soyundurma ve 2 yaşındaki kurbanlara yönelik tecavüz gibi çeşitli şekillerde gerçekleşmiştir (Human Rights Watch, 2021). UNMISS İnsan Hakları Bölümü tarafından yayımlanan 2021 yılı üçüncü çeyrek sivil yaşamı etkileyen şiddetle ilgili üç aylık rapor tüm şiddet türlerinden etkilenen sivil sayısının arttığını göstermektedir. Bu dönemde şiddetten etkilenen sivil sayısı, önceki yıla göre yüzde 37 daha düşük olmasına rağmen, çatışma temelli cinsel şiddet nedeniyle etkilenen sivil sayısı yüzde 50'den fazla artış kaydetmiştir (UNMISS 2021b). 25 Şubat 2022 ile 30 Kasım 2022 tarihleri arasında UNMISS, hükümete bağlı güvenlik güçleri ve bilinmeyen silahlı milisler tarafından işlenen 52 çatışma temelli cinsel şiddet olayından 103 kişinin etkilendiğini rapor etmiştir (Amnesty International, 2022).

UNMISS tarafından yayımlanan insan hakları raporlarının, Güney Sudan'daki insan hakları ihlallerini önleme noktasında belirgin bir etkisi olduğunu söylemek mümkündür. Zira insan hakları raporları Güney Sudan'a yönelik ambargo ve yaptırım uygulanmasında önemli rol oynamaktadır. Güney Sudan ile ilgili Uzmanlar Paneli, ciddi insan hakları ihlallerine dair raporların, Konsey'in yaptırımlardaki değişikliklerin temeli olduğunu ve ülkeye silah ambargosu uygulama kararlarında bu raporların anahtar rolü oynadığını belirtmiştir (Day vd., 2019, s. 81).

Öte yandan bu raporlar Güney Sudan Devlet Başkanı ve Başkan Yardımcısı tarafından da ciddiyetle takip edilmektedir. Devlet Başkan Kiir, hükümetin cezasızlıkla mücadele ve cinsel şiddeti önleme amacıyla geniş bir alana adım atacağını, konu ile ilgili bugüne kadar verilen taahhütlerin yerine getirileceğini beyan etmiştir (OSRSG, 2014). Ayrıca Başkan Yardımcısı Machar de insan hakları raporlarıyla gündeme getirilen ihlaller ile ilgili olarak yereldeki komutanlardan sivillere yönelik kötü muamele ve saldırılardan kaçınmalarını, silahlı kuvvetlerde bulunan çocuk askerleri serbest bırakmalarını istemiştir (Day vd., 2019, s. 81). Dolayısıyla, UNMISS'in insan hakları raporları ile yukarıda ifade edilen uygulamaları ilişkilendirmek mümkündür ve bu raporların etkisi, UNMISS'in insan haklarını önleme görevini yerine getirdiğine dair bir kanıt olarak sunulabilir.

Ancak UNMISS'in bu görevinin etkinliği değerlendirilirken UNPOL'un oynadığı role nasıl yaklaşmak gerektiği belirsizdir. İnsan hakları ihlali raporları UNMISS İnsan Hakları Birimi tarafından düzenlenmekle birlikte UNPOL'un faaliyetlerinden elde edilen veriler bu raporlara kaynaklık etmektedir. UNPOL, kısa ve uzun süreli devriyelerinin yanı sıra polis merkezlerine düzenlediği ziyaretlerden elde ettiği insan hakları ihlalleri ile ilgili bilgileri raporlamakta ve bu raporları İnsan Hakları Biriminin yanı sıra diğer ilgili birimlerle paylaşmaktadır. Ayrıca, UNPOL'un çatışma temelli cinsel şiddet vakalarını raporlama konusunda da önemli bir rol oynadığını da belirtmek mümkündür.

UNMISS'in dördüncü ve son görevi barış anlaşmasının uygulanmasını desteklemektir. Ancak önceki başlık altında ifade edildiği üzere, anlaşmanın bir garantörü olmadığından UNMISS'in barış anlaşmasının uygulanmasındaki rolü oldukça sınırlıdır. UNMISS'in politik süreç ve barış anlaşmasının uygulanmasındaki rolü analiz edilirken, ulusal ve yerel politika arasındaki ayrıma dikkat etmek gerekmektedir. Barışı koruma misyonu olarak UNMISS, ulusal düzeyde hükümet ve önemli politik aktörlerle etkileşim kurarak barış anlaşmasının uygulanmasını kolaylaştırmak için tavsiyelerde bulunmak ve teknik yardım sağlamaktadır. Yerel politika düzeyinde ise Misyon, barışı koruma ve çatışma çözümü bağlamında kritik öneme sahiptir. Barış sürecinde tüm taraflara yardım etmek, topluluk liderleri, sivil toplum ve diğer temel örgütlerle etkileşimde bulunmak Misyon'un temel faaliyetleri arasında yer almaktadır. Bu faaliyetler yerel düzeyde çatışma çözümü ve barış kurma çabaları, şikayetlere çözüm bulma, güven inşa etme ve farklı topluluklar arasında uzlaşma tesis etme çabalarını içermektedir.

Yerel düzeyde UNMISS'in, kendisine daha belirgin bir rol çizdiğini söylemek mümkündür. Bu anlamda, yerel komutanlar arasında uzlaşma için diyalogu kolaylaştırarak, ulusal düzeyde verilen taahhütleri yerel düzeye dönüştürmeye yardımcı olmaktadır. Ülke çapında bulunan bölge ofisleri aracılığıyla elde edilen bilgiler ulusal düzeydeki hükümet makamları ile paylaşılmaktadır. Çoğu zaman bu bilgiler erken uyarı görevi görerek muhtemel çatışmaları önlemektedir. Dolayısıyla UNMISS sahip olduğu insan kaynağı ve lojistik imkanlar ile gerek ulusal düzeyden yerel düzeye gerekse yerel düzeyden ulusal düzeye iki yönlü etkileşim sistemi kurarak barış anlaşmasını korumaya çalışmaktadır. Özetle UNMISS, Güney Sudan'ın politik sisteminde yer alan ana paydaşlarla etkileşim ve çeşitli aktörlerle koordinasyon kurarak barış anlaşmasının uygulanmasıyla ilgili karmaşıklıkları ele alma konusunda çeşitli roller üstlenmektedir.

Barış anlaşmasının uygulanması görevini UNMISS'in sivil birimleri olan Politik İşler ile Sivil İşler birimi yerine getirmektedir. UNPOL'un bu görev ile ilgili doğrudan bir görev ve sorumluluğu bulunmamaktadır. Bununla

birlikte UNPOL, sivil birimlerce düzenlenen etkinliklere katılarak güvenlik durumu ile ilgili paydaşlara tavsiyelerde bulunmakta ve teknik yardım sağlamaktadır. Ancak bu tavsiyelerin etkinliğini ve barış anlaşmanın uygulanmasına sağladığı etkiyi ölçmek mümkün değildir. Dolayısıyla, UNPOL'un etkinliği değerlendirirken, UNMISS'in barış anlaşmasının uygulanması görevini değerlendirmeden ayrı tutmak doğru bir yaklaşım olacaktır.

Sonuç

Çalışmanın temel amacı Güney Sudan'daki barışı koruma operasyonunda UNMISS'in mandasında belirtilen hedeflere ulaşıp ulaşılmadığı, bu operasyonun ne ölçüde başarılı olduğu ve mandanın uygulanmasına UNMISS'in önemli bir bileşeni olan UNPOL etki ve katkılarını ortaya koymaktır. Metodoloji bölümünde tartışıldığı gibi, literatürde BM barışı koruma misyonlarının başarısını değerlendirmek için birkaç farklı yöntem bulunmaktadır. Çalışma, Doyle ve Sambanis'in BM misyonunun mandasını hangi ölçüde yerine getirdiğini temel alan yöntemi üzerine oturtulmuş ve bu bağlamında UNMISS'in mandası; (1) sivillerin korunması, (2) insani yardımın ulaştırılması için gerekli güvenlik koşullarının sağlanması (3) insan hakları ihlallerinin izlenmesi ve raporlanması ve (4) barış anlaşmasının uygulanmasının desteklenmesi olmak üzere dört temel alanda formüle edilmektedir.

BMGK'nin 1999 yılında BM barışı koruma operasyonlarının mandasına sivillerin korunması görevini eklemesinden bu yana, sivillerin korunması giderek daha fazla önem kazanmıştır ve günümüzde birçok barışı koruma operasyonunda öncelikli görev haline gelmiştir. Sivillerin korunmasında elde edilen başarılar ya da başarısızlıklar, bazen misyon başarısının ölçüldüğü tek kriter haline gelebilmektedir. Hatta uygulanması en zor görevlerden birinin sivillerin korunması olduğu iddia edilebilir. Dolayısıyla UNMISS'in mevcut görevleri arasında belirlenen en öncelikli alan, sivillerin korunmasıdır. Bu görev, şiddetin 2013 ve 2014 yıllarında tırmandığı ve binlerce kişinin öldüğü ya da yerinden edildiği dönemlerde daha da önem kazanmıştır.

UNMISS'in temel bileşenlerinden UNPOL, Güney Sudan'da bulunan PoC kamplarında yerinden edilmiş yüzbinlerce kişinin fiziksel güvenliğini sağlama, sivillerin korunmasına yönelik güvenlik kurumlarının kapasitesini artırma, devriyeler ve bölge ofisleri aracılığıyla caydırıcı bir güç oluşturma faaliyetlerini yürütmektedir. Bu çabalarına rağmen UNMISS kontrolündeki PoC'lerde yaşanan sivil kayıplar ve binlerce kişinin can güvenliğinden endişe ederek UNMISS kontrolündeki PoC'den göç etmesi, UNPOL'un ve dolayısıyla UNMISS'in sivillerin korunması görevini tam olarak yerine getiremediğini ortaya koymaktadır.

Ancak UNMISS'in sivillerin korunması mandasını yerine getirirken birçok dış değişkenden etkilendiğini belirtmek gerekir. Zira uzun süreli iç çatışma yaşayan ülkeler önemli zorluklar ile karşı karşıya kalır. Güvenlik durumunun kötüleştiği bu ülkelerde genellikle ülkenin alt yapısı büyük zarar görür. Askeri karargâh ve polis merkezleri gibi güvenlik kurumları iç çatışma esnasında lojistik ya da komuta merkezi olarak kullanıldığından çatışan tarafların öncelikli hedefi haline gelir. İç savaş ya da çatışma esnasında fiziki altyapının yanı sıra güvenlik güçleri de önemli ölçüde zarar gördüğünden güvenlik ihtiyacını karşılamak amacıyla temel eğitimden yoksun eski asker ya da silahlı savaşımlardan oluşan polis gücü oluşturma yolu benimsenebilir. Sınırlı eğitim olanakları ve kapasite eksikliğinden dolayı eski savaşımların güvenlik kurumlarına entegrasyonu genellikle zorlu bir süreç gerektirir. Polis eksikliğinden dolayı kimi zaman polisin görevlerini askeri güçler üstlenir ve bu güçler politize edilebilir. Polis teşkilatları genellikle merkezi bir yapıya sahiptir, reforme edilmemiş bürokratik işleyiş, güncel olmayan yönetim uygulamaları sergileyebilir. Ayrıca polislik uygulamalarının, sistemlerinin ve prosedürlerinin daha fazla standartlaştırılmasına ihtiyaç duyulabilir. Hatta kimi zaman kamu düzeni ve güvenliğini sağlamakla görevli polis güçleri, kamu güvenliğini tehdit eden bir kuruma dönüşebilir. Zira zayıf emir-komuta zinciri, denetim eksikliği ve yetersiz ücretler, polisi suç işleme potansiyeli yüksek bireyler haline getirebilir. 2011 yılında bağımsızlığı ilan etmiş ancak henüz kurumsal alt yapısını oluşturamamış Güney Sudan'ın adalet ve polis teşkilatı, yukarıda ifade edilen güçlükleri fazlasıyla deneyimlemektedir.

Sivillerin korunmasıyla ilgili Güney Sudan'da karşı karşıya kalınan bir başka güçlük, dünyanın en genç devleti olarak ulusal kimliğin henüz benimsenmemiş olması ve Güney Sudan'ın heterojen halkını bir araya getirecek kolektif bir kimliğin olmamasıdır (Kulang vd, 2020, s. 53).

İnsani yardımın ulaştırılması için gerekli güvenlik koşullarını sağlanması, büyük ölçüde güvensizliğin azaltılmasına bağlıdır ve bu anlamda sivilleri korumak ve barış anlaşmasını destekleme gibi diğer hedeflerle güçlü bir şekilde ilişkilidir. İnsani yardımın ulaştırılması yönelik mevcut zorluklara rağmen, UNMISS tarafından sağlanan koruma ve lojistik destek, insani yardımın önemli bir yönü olmaya devam etmektedir. UNPOL, erişimi zor ve tehlikeli bölgelere yardım götüren konvoylara eskortluk sağlayarak ve yerel aktörlerle erişime aracılık ederek, insani yardımın teslimatında anahtar bir rol oynamaktadır.

UNMISS'in insan hakları alanındaki çalışmaları, hak ihlallerini araştırma ve bunları kamuoyuna raporlama şeklinde gerçekleşmektedir. Bu raporlar kimi zaman UNPOL tarafından polis merkezlerine yapılan ziyaretlerinden elde edilen verilere dayanmaktadır. Bu raporlar insan hakları durumunu dolaylı olarak iyileştirmeye katkıda bulunmakta, BM Güvenlik Konseyi ya da önemli paydaşların kararlarını etkileyebilmektedir.

Barış anlaşmasının uygulanmasını destekleme amacıyla yürütülen çalışmalar bağlamında ele alındığında UNMISS, ulusal ve yerel aktörlerin karmaşık bir ağı içinde faaliyet göstermektedir. UNPOL'un oldukça sınırlı bir rol oynadığı ulusal düzeyde misyon, süreci destekleyici bir rol üstlenir ve RJMEC ve CTSAMVM'nin çalışmalarını kolaylaştırır.

Yerel düzeyde kapasite oluşturma hizmetleri sunarken, ulusal ve yerel yetkililer ile toplum liderleri arasında diyalog kurarak ulusal düzeyde alınan kararların yerel düzeyde uygulanması için kilit bir rol oynar.

Mandanın uygulanma derecesi çalışmada her ne kadar ayrı ayrı ele alınsa da Misyon'un bir faaliyetinin genellikle birden fazla hedefe odaklandığı unutulmamalıdır. Örneğin, UNMISS'in çatışmadan etkilenen bölgelere düzenlediği devriyeler, sivillerin korunması mandasını desteklerken aynı zamanda yerinden edilmiş insanların dönüşünü, insani yardım ulaştırılmasını ve Misyon'un insan hakları izleme rolünü kolaylaştırabilmektedir. Politik İşler ya da Sivil İşler Birimi öncülüğündeki çatışma çözümü konferansları da taraflar arasında gerilimleri azaltarak sivillerin korunmasına ve aynı zamanda yerinden edilmiş kişilerin geri dönüşlerine, insani yardım aktörlerinin çalışmalarına ve daha geniş barış sürecini desteklemeye yönelik çabalar içerebilmektedir.

Özetle UNMISS'in mandasının ve ilgili faaliyetlerin nitel ve nicel verilerden yararlanılarak yapılan vaka analizine göre, sivil halkın korunması dışındaki diğer sütunlarda UNMISS'in görevini büyük ölçüde başarılı bir şekilde yerine getirdiği ve UNPOL'un bu başarıda belirgin bir etkisinin olduğu söylenebilir. Sivillerin korunması konusunda elde edilen bulgular ise, sivil halkın korunması konusundaki çabalarının artırılması gerektiğini ortaya koymaktadır. Bu bulgular, sivillerin güvenliğini sağlamak için daha etkili stratejilerin ve operasyonların geliştirilmesi gerektiği anlamına gelmektedir. Potansiyel olarak, daha geniş bir toplumsal katılım ve güvenlik güçleriyle daha yakın iş birliği, koruma önlemlerinin etkinliğini artırabilir. Ayrıca, UNMISS'in sivil halka erişimi artırmak ve hızlı müdahale yeteneklerini güçlendirmek için operasyonel kapasitesini iyileştirmesi gerekmektedir. Bu tedbirler, UNMISS'in sivil halkın korunması sütununda daha fazla başarı elde etmesine ve Güney Sudan'da barış ve istikrarın sağlanması yolunda önemli bir rol oynamasına yardımcı olabilir.

Kaynakça

- Amnesty International. (2017). *Do Not Remain Silent: Survivors of Sexual Violence in South Sudan Call for Justice and Reparations*, Erişim adresi: <https://www.amnestyusa.org/reports/>
- Amnesty International. (2022). *South Sudan 2022*, Erişim adresi: <https://www.amnesty.org/en/location/africa/east-africa-the-horn-and-great-lakes/south-sudan/report-south-sudan/>
- Aslantaş A. (2022), *Birleşmiş Milletler Barışı Koruma Operasyonları Kapsamında Polis Barış Gücünün Rolü ve Etkisi: Haiti-Kosova Misyonu Karşılaştırması*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Uludağ Üniversitesi, Bursa.
- BBC News. (2011). Erişim adresi <https://www.bbc.co.uk/news/world-africa-12317927>
- BMGK. (2011). *Security Council Resolution 1996*, S/RES/1996 Erişim adresi: https://peacekeeping.un.org/sites/default/files/past/unmis/documents/sres1996_2011.pdf.
- BMGK. (2014). *Security Council Resolution 2187*, S/RES/2187 (2014) Erişim adresi: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N14/649/34/PDF/N1464934.pdf?OpenElement>
- BMGK. (2015). *Security Council Resolution 2241*, S/RES/2241 (2015) Erişim adresi: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N15/307/24/PDF/N1530724.pdf?OpenElement>
- BMGK. (2023). *Security Council Resolution 2677*, S/RES/2677 UN Security Council Resolution 2677 (2023) Erişim adresi: | UNMISS (unmissions.org)
- BMGS. (2014). *Report of the Secretary-General on South Sudan* S/2014/158, Erişim adresi: <https://www.refworld.org/pdfid/53e8950c4.pdf>
- Brown, M. A. (1993). *United Nations Peacekeeping: Historical Overview and Current Issues. Report for Congress*, Washington DC: Congressional Research Service.
- Chappell D. & Evans J. (1997). *The role, preparation and performance of civilian police in United Nations peacekeeping operations, The International Centre for Criminal Law Reform and Criminal Justice Policy*, Erişim adresi: https://www.aspr.ac.at/fileadmin/Downloads/Publikationen/Publikationen_bis_2014/Schlaininger_Arbeitspapier_e/wp1_99.pdf
- Day, A., Hunt C. T., Yin H. & Kumalo L. (2019). *Assessing the effectiveness of the UN mission in South Sudan (UNMISS)*, EPON Report [Preprint]. Erişim adresi: https://nupi.brage.unit.no/nupi-xmlui/bitstream/handle/11250/2647555/EPON-UNMISS-Report%2b2_2019%2bDay%252C%2bHunt%252C%2bYin%252C%2bKumalo%2b-%2bAssessing%2bthe%2bEffectiveness%2bof%2bthe%2bUN%2bMission%2bin%2bSouth%2bSudan%2b%2528UNMISS%2529-LOWRES.pdf?sequence=2&isAllowed=y
- Di Salvatore, J. & Ruggeri, A. (2017). *Effectiveness of peacekeeping operations. Oxford Research Encyclopedia of Politics*. 10.1093/acrefore/9780190228637.013.586.
- Doyle, M.W. & Sambanis, N. (2011) *Making War and Building Peace: United Nations Peace Operations*. Princeton University Press.
- Fortna, V. P. (2008). *Does Peacekeeping Work? Shaping Belligerents Choices after Civil War*, NJ: Princeton University Press.
- Fund for Peace. (2023). *Fragile States Index*, Erişim adresi: <https://fragilestatesindex.org/>

- Gerring, J. (2004). What is a case study and what is it good for?. *American Political Science Review*. 98. (341-354).
- Hagan P. & Rauch J. (2016). *External Review of The Functions, Structure and Capacity Of The United Nations Police Division*, Erişim adresi: (PDF) External Review of the Functions, Structure and Capacity of the UN Police Division (researchgate.net)
- Howard L. M. (2008). *UN Peacekeeping in Civil Wars*, Cambridge: Cambridge University Press;
- Human Rights Watch, (2021). *South Sudan Events of 2021*, Erişim adresi: <https://www.hrw.org/world-report/2022/country-chapters/south-sudan>
- IGAD. (2018). *Revitalised Agreement on the Resolution of the Conflict in the Republic of South Sudan (R-ARCSS)*. Addis Ababa, Ethiopia. Erişim adresi: <https://docs.pca-cpa.org/2016/02/South-Sudan-Peace-Agreement-September-2018.pdf>
- IMF. (2019). *World Economic Outlook Database 2019*. Erişim adresi: <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/weo-database/2019/October>
- Independent Special Investigation Report. (2016), Erişim adresi: <https://reliefweb.int/report/south-sudan/executive-summary-independent-special-investigation-violence-which-occurred-juba>
- Jochemsen, M. (2022). *A Review of UNMISS and the Peacebuilding Space in South Sudan*, (Unpublished Master Thesis), Universitat Oberta de Catalunya. International Affairs and Diplomacy, Catalunya.
- Jubaecho, (2023), *Deadly Fighting In Malakal PoC Leaves 17 Killed* Erişim adresi: <https://jubaecho.com/2023/06/12/deadly-fighting-in-malakal-poc-leaves-17-killed/>
- Kulang, T.T., Chidiebere, C.O. & Khamalwa W. (2020). South Sudan: Ethnicity and statehood. perceptions and the way forward, *Conflict Studies, Conflict Studies Quarterly*. 10.24193/cs.q.31.3.
- Lipson M. (2007). A garbage can model of UN peacekeeping, *Global Governance*, 13, 79-97.
- Martell, P. (2019). *First Raise a Flag: How South Sudan Won the Longest War But Lost the Peace*. Oxford University Press.
- OCHA. (2021a) Humanitarian Needs Overview South Sudan, Erişim adresi: <https://reliefweb.int/report/south-sudan/south-sudan-humanitarian-needs-overview-2023-november-2022>
- OCHA. (2021b). OCHA- South Sudan Humanitarian Snapshot, Erişim adresi: <https://www.unocha.org/publications/report/south-sudan/south-sudan-humanitarian-snapshot-august-2021>
- OHCHR. (2017). *A Report On Violations And Abuses Of International Human Rights Law And Violations Of International Humanitarian Law In The Context Of The Fighting In Juba, South Sudan*, IN JULY 2016, Erişim adresi: <https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Countries/SS/ReportJuba16Jan2017.pdf>
- Osmançavuşoğlu, E. (2000). Challenges to United Nations peacekeeping pperations in the post-cold war Era, *Journal Of International Affairs*, 4(4).
- OSRSG. (2014). Sexual Violence in Conflict, Erişim adresi: <https://www.un.org/sexualviolenceinconflict/joint-communique/joint-communique-of-the-republic-of-south-sudan-and-the-united-nations-on-the-prevention-of-conflict-related-sexual-violence/>
- OSRSG. (2024). *Sexual Violence in Conflict*, Erişim adresi: <https://www.un.org/sexualviolenceinconflict/countries/south-sudan>.
- Protection Situation Update. (2016). Erişim adresi: https://reliefweb.int/attachments/a724895b-79b9-39b9-921c-abdcfb96324/protection_cluster-update_on_southern_unity-20160511-final_0.pdf.
- Pushkina D. (2006). A recipe for success? Ingredients of a successful peacekeeping mission, *International Peacekeeping* 13(2), 133–149.
- Sınır Tanımayan Doktorlar. (2016). *MSF internal review of the February 2016 attack on the Malakal Protection of Civilians Site and the post-event situation*, Erişim adresi: <https://arhp.msf.es/wp-content/uploads/2023/07/MSF-internal-review-of-the-Malakal-PoC-attack.pdf>
- Sismanidis, R. D. V. (1997). *Police Functions in Peace Operations*, (Rapor), United States Institute of Peace.
- Takpiny, B. (2021). *South Sudan Misused Oil Revenues: Government official*. Erişim adresi: <https://www.aa.com.tr/en/africa/south-sudan-misused-oil-revenues-government-official/2287403>
- T.C. Dışişleri Bakanlığı. (2023). *Güney Sudan Ülke Künyesi*, Erişim adresi: <https://www.mfa.gov.tr/guney-sudan-ulke-kunyesi.tr.mfa>
- Transparency International. (2022). Erişim adresi: <https://www.transparency.org/en/cpi/2022>
- UN DPKO/DFS. (2014). *United Nations Police in Peacekeeping Operations and Special Political Missions*, 1 February 2014, Erişim adresi: https://peacekeeping.un.org/sites/default/files/4._rule_of_law_-_5_policy_on_police_in_pkos_and_spms.pdf
- UN News. (2016). Erişim adresi: <https://news.un.org/en/story/2016/09/541502-south-sudan-100000-people-trapped-yei-un-refugee-agencywarns>.
- UN Peacekeeping. (2024). Erişim adresi: <https://peacekeeping.un.org/en/our-history>
- UN Peacekeeping. (2023a). *What Is Peacekeeping*, Erişim adresi: <https://peacekeeping.un.org/en/what-is-peacekeeping>
- UN Peacekeeping. (2023b). *UNMISS Fact Sheet*, Erişim adresi: <https://peacekeeping.un.org/en/mission/unmiss>

- UNESCO (2023). South Sudan, Erişim adresi: <http://uis.unesco.org/en/country/ss>
- UNGA, (2020). *Budget Performance of the United Nations Mission in South Sudan for the period from 1 July 2019 to 30 June 2020*, A/75/627
- United Nation Police. (2023). Erişim adresi: <https://peacekeeping.un.org/mission/past/onucB.htm>
- United Nations Capacity building of host State Police. (2023). Erişim adresi: <https://police.un.org/en/capacity-building-of-host-state-police>
- United Nations Formed Police Unit. (2023). Erişim adresi: <https://police.un.org/en/information-formed-police-unit-fpu-personnel>,
- United Nations, Community Policing. (2023). Erişim adresi: <https://police.un.org/en/community-oriented-policing>
- United Nations, History of the United Nations Police. (2023). *Our History*, Erişim adresi: <https://police.un.org/en/our-history>
- United Nations, How We Do UN Policing. (2023). Erişim adresi: <https://police.un.org/en/how-we-do-un-policing>
- United Nations, Peacekeeping Operations. (2023). *DATA*, Erişim adresi: <https://peacekeeping.un.org/en/data>
- United Nations, Protection of Civilians. (2023). Erişim adresi: <https://police.un.org/en/protection-of-civilians>,
- UNMISS. (2020). *UNMISS Protection Site In Juba Re-Designated As A Conventional Displacement Camp*, Erişim adresi: <https://unmiss.unmissions.org/unmiss-protection-site-juba-re-designatedconventional-displacement-camp>
- UNMISS. (2021a), *UNMISS News*, Erişim adresi: <https://unmiss.unmissions.org/unmiss-troops-protect-humanitarians-attacked-angry-youths-jam-jang-south-sudan>
- UNMISS. (2021b). *UNMISS: Quarterly Brief On Violence Affecting Civilians, Human Rights Division*, Erişim adresi: <https://reliefweb.int/report/south-sudan/unmiss-quarterly-brief-violence-affecting-civilians-july-september-2021>
- UNMISS. (2023), *Leadership*, Erişim adresi: Leadership | UNMISS (unmissions.org)
- UNMISS Communications & Public Information Office. (2017). *Update: UNMISS "Protection of Civilians" (PoC) Sites*. Erişim adresi: https://unmiss.unmissions.org/sites/default/files/170921_poc_update_-_176.pdf
- UNSC (2021). *Situation in South Sudan- Report of the Secretary-General (S/2021/1015)*. Erişim adresi: <https://reliefweb.int/report/south-sudan/situation-south-sudan-report-secretary-general-s20211015-enar>
- WFP. (2021a). *WFP South Sudan Country Brief*, Erişim adresi: <https://reliefweb.int/report/south-sudan/wfp-south-sudan-country-brief-july-2021>
- WFP. (2021b). *WFP South Sudan - Situation Report #297*, Erişim adresi: <https://reliefweb.int/report/south-sudan/wfp-south-sudan-situation-report-297-26-november-2021>
- Wimmer, A. (2013). States of war: How the Nation-State made modern conflict, *Foreign Affairs*, Online Edition, Erişim adresi: <https://www.foreignaffairs.com/articles/africa/2013-11-07/states-war>
- World Bank (2021). Net Official Development Assistance and Official Aid Received (current US\$) - South Sudan. Erişim adresi: Net official development assistance and official aid received (current US\$) - South Sudan | Data (worldbank.org)
- Zambakari, C. (2013) Post-Referendum South Sudan: Political drivers of violence and the challenge of democratic nation-building, *Forging Two Nations: Insights on Sudan and South Sudan*, (98-111).

Etik Beyan: Bu çalışmanın tüm hazırlanma süreçlerinde etik kurallara uyulduğunu yazar beyan eder. Aksi bir durumun tespiti halinde Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi'nin hiçbir sorumluluğu olmayıp, tüm sorumluluk çalışmanın yazarına aittir. İlgili çalışmada etik kurul izni gerekmemektedir.

Yazar Katkıları: Birleşmiş Milletler Güney Sudan Barışı Koruma Operasyonu: Mandanın Uygulanmasına UNPOL'un Katkıları isimli çalışmada yazarın katkı oranı %100.

Çıkar Beyanı: Bu çalışmada herhangi bir potansiyel çıkar çatışması bulunmamaktadır.